

Stop Stilstand. Stem Vooruit.

VERKIEZINGSPROGRAMMA D66 GRONINGEN
PROVINCIALE STATENVERKIEZINGEN 2023

Stop Stilstand.
Stem Vooruit.

VERKIEZINGSPROGRAMMA PS2023
D66 PROVINCIE GRONINGEN

David Vos
Arjan de Boer
Renny ter Veer
Ernst Stam

Voorwoord door Sander Claassen

Foto cover - Stella Dekker | Foto hoofdstuk 4 - Johan Bosma

Inhoud

Voorwoord

1 Landbouw, Natuur en Water

Kies voor de landbouw van de toekomst	9
Geef steun aan nieuwe vormen van landbouw	9
Stimuleer de kringlooplandbouw	10
Benut de mogelijkheden van een <i>biobased economy</i>	10
Laat de bodem en natuur ons sturen	10
Ga voor een gebiedsgerichte aanpak	10
Laat alle ketenpartners een bijdrage leveren	10
Bied ruimte voor andere verdienmodellen	11
Kom in actie voor een goede waterkwaliteit	11
Werk aan een robuuste natuur	11
Kies voor ecologisch evenwicht	12
Bescherm het unieke Waddengebied	12
Geef het water de ruimte	12
Bericht uit de toekomst	12
Wat gaan we concreet doen?	13
Wat hebben we de afgelopen vier jaar bereikt?	15

2 Klimaat en energietransitie

Regel de energietransitie van onderop	16
Bestrijd de energiearmoede	16
Blijf wind en zon benutten	17
Maak Groningen de ruggengraat van de Europese waterstofeconomie	17
Kijk voor energie en industrie over de grens	17
Gebruik biomassa verantwoord	17
Maak Groningen klimaatrobuust en tegelijkertijd leefbaarder	18
Bericht uit de toekomst	18
Wat gaan we concreet doen?	18
Wat hebben we de afgelopen vier jaar bereikt?	19

3 Mobiliteit en bereikbaarheid

Bezie mobiliteit in het grotere geheel	20
Laat het openbaar vervoer groeien voor een groene toekomst	20
Verbeter de verbindingen waar dat nodig is	20
Zet de volgende stap voor de Nedersaksenlijn	21
Herstel Hanzestad Groningen als dé halte voor Noord-Nederland	21
Faciliteer fietsen voor forens, fanatiekeling en flaneur	21
Bouw op bereikbare plekken en maak van knooppunten meer dan een overstap	21
Werk samen met gemeenten en bezorgbedrijven aan een provinciale pakketplatformpilot	21
Laat commerciële luchtvaart aan de markt	22
Wat gaan we concreet doen?	22
Wat hebben we de afgelopen vier jaar bereikt?	24

4	Ruimte en wonen	
	Bouw aan onze toekomst	25
	Creëer ruimte voor wonen	25
	Verbind onze natuur	26
	Fietsend of treinend naar je werk, school of vereniging	26
	Kies voor duurzame, goed ingepaste industrie	26
	Wat gaan we concreet doen?	27
	Wat hebben we de afgelopen vier jaar bereikt?	28
	Bericht uit de toekomst	26
5	Arbeidsmarkt en economie	
	Investeer in een groene, circulaire en duurzame economie	29
	Kies voor industrie die past bij Groningen	29
	Laat het Groninger MKB profiteren van verduurzaming	30
	Houd talent vast en trek het aan	30
	Zorg voor de werknemers van de toekomst	31
	Laat vrije tijd in ons voordeelwerken	31
	Wat gaan we concreet doen?	32
	Wat hebben we de afgelopen vier jaar bereikt?	34
6	Cultuur en erfgoed	
	Geef de culturele sector een basis voor de toekomst	35
	Versterk de samenwerking binnen de provincie	35
	Erken het Gronings als officiële taal	36
	Steun gemeenten op het gebied van bibliotheekwerk en cultuureducatie	36
	Draag zorg voor ons erfgoed	36
	Wat gaan we concreet doen?	37
	Wat hebben we de afgelopen vier jaar bereikt?	38
7	Sport, bewegen en gezondheid	
	Ga voor een 'beweeginclusieve' provincie	39
	Laat iedereen deelnemen aan dagelijks sportplezier	39
	Geef ruimte aan sport	40
	Inspireer om te sporten	40
	Wat gaan we concreet doen?	40
	Wat hebben we de afgelopen vier jaar bereikt?	41
8	Gaswinning en mijnbouw	
	Stop de gaswinning	42
	Geef bewoners zeggenschap bij schadeherstel en versterking	42
	Voer de omgekeerde bewijslast in bij alle vormen van mijnbouw	43
	Bied perspectief met een 'Groninger Toekomstfonds'	43
	Wat gaan we concreet doen?	43
	Wat hebben we de afgelopen vier jaar bereikt?	44

9	Verbindend en democratisch bestuur	
	Betrek inwoners vanaf het eerste moment	45
	Geef iedereen een stem	45
	Versterk de positie van de volksvertegenwoordiging	46
	Werk vanuit vertrouwen	46
	Breng digitalisering op orde en benut haar kansen	46
	Stap op de regionale tandem en de Europese trein	47
	Begroot solide en realistisch	47
	Richt de organisatie modern en toekomstgericht in	47
	Bericht uit de toekomst	48
	Wat gaan we concreet doen?	48
	Wat hebben we de afgelopen vier jaar bereikt?	50

Voorwoord

Grunn. *'Ain Pronkjewail in golden raand'*. Als een trotse en toekomstgerichte Grunneger geniet ik van de roemte van onze mooie provincie en de Grunnegers die er wonen, leven en werken. Van de uitgestrekte landschappen, ongerepte kwelders, het weidse wad en de verstilde dorpen zoals Usquert, waar ik ben opgegroeid. Van studenten en ambitieuze talenten. Ik word blij van Grunnegers met een *'nait soez'n, moar doun'* mentaliteit. Als lijsttrekker voel ik een grote verantwoordelijkheid om samen met al deze Grunnegers de uitdagingen van onze toekomst aan te gaan.

Kijk om je heen. Onze vrijheid, welvaart, veiligheid en democratie staan onder druk. Van buitenaf en van binnenuit. Langs de A7 wapperen omgekeerde vlaggen en in onze dorpen en gemeenschappen lijkt meer verdeeldheid te ontstaan. Er is wantrouwen in de overheid en in de politiek. Dat is niet geheel onterecht en dat trek ik mij aan. De politiek en de overheid moeten ook zichzelf in de spiegel aankijken. Vergeten mensen en vergeten stemmen zijn overal in Nederland, maar je hoeft niet ver te zoeken als je onze provincie inrijdt. Groningers zijn verwaarloosd door een overheid die vaak blind of onverschillig lijkt ten opzichte van hun behoeften. Groningers lijken politiek verweesd en er rust een grote verantwoordelijkheid op onze schouders om hen er weer bij te betrekken.

*'t Het nog nooit, nog nooit zo donker west
Of 't wer altied wel weer licht*

- Ede Staal

D66 maakt keuzes voor de toekomst, ook als die moeilijk zijn of nu pijn doen. We nemen geen genoegen met pappen en nathouden of het gelijk van de zijlijn. Wij weten hoe we het anders willen in onze provincie –

eerlijker, schoner, veiliger, vrijer – en willen daar met alles wat we hebben voor werken.

Dat is wat wij van mensen vragen als ze straks mogen stemmen voor de Provinciale Statenverkiezingen op 15 maart 2023. En dat is hard nodig. Wat gebeurt er met een land als de politiek geen echte keuzes durft te maken?

Deze verkiezingen gaan over de vraag: komen we tot stilstand of gaan we volle kracht vooruit? Laten we de extremen ons land gijzelen of gaan we door met de moeilijke keuzes die deze tijd van ons vraagt?

Dit verkiezingsprogramma stopt stilstand en kijkt vooruit. Naar toekomstgerichte oplossingen voor ons klimaat, onze economie en onze landbouw. Daarom stoppen we met gaswinning en stappen over op groene energie. Werken we aan gelijke kansen met onderwijs dat aansluit op de arbeidsmarkt. Wij kiezen voor natuurinclusieve landbouw met een robuust verdienmodel. En dat doen we samen met alle Groningers. Door vanuit empathie naar hen

te luisteren. Vanuit nieuwsgierigheid open vragen te stellen. En compassie te tonen voor hen die een andere mening hebben. Op deze manier stoppen we de polarisatie, komen we meer in verbinding en werken we aan vertrouwen dat ons allemaal bij elkaar houdt.

Dit is waar wij voor staan. Op 15 maart rekenen wij op uw vertrouwen en uw stem.

- Sander Claassen, lijsttrekker D66 Provincie Groningen

1. Landbouw, Natuur en Water

De uitdagingen rond landbouw, natuur en water zijn groot. Er moeten keuzes worden gemaakt om de problemen op het gebied van stikstof, klimaat en waterkwaliteit aan te pakken en zo natuurherstel mogelijk te maken. Dat kan, mét een toekomst voor de landbouw. Natuurinclusiviteit, circulariteit en duurzaamheid zijn daarbij voor ons kernbegrippen. Zo zorgen wij voor een vitale landbouwsector die vooroploopt in het produceren van duurzaam, voldoende én gezond voedsel. Daarmee kunnen toekomstige generaties blijven genieten van een prachtige natuur in onze provincie.

Kies voor de landbouw van de toekomst

De huidige, gangbare manier van boeren loopt tegen zijn ecologische grenzen aan. De afgelopen decennia moesten boeren steeds verder vergroten en intensiveren om hun inkomsten op peil te houden. De Nederlandse landbouwsector is zichzelf opnieuw aan het uitvinden door middel van een fundamentele en onvermijdelijke transitie. Hierbij zullen stikstof, waterkwaliteit en -peil en klimaatopgaven in een integrale benadering worden aangepakt. D66 wil de afhankelijkheid van kunstmest, geïmporteerd krachtvoer en chemische bestrijdingsmiddelen sterk verminderen. Wij zien hier kansen voor de transitie richting een natuurinclusieve en circulaire landbouw. Daarbij zullen we ook in moeten zetten en anticiperen op een meer plantaardig dieet van consumenten. We zullen minder bulkproducten moeten exporteren en juist meer landbouwkennis. Dit vraagt om pioniers die het anders durven en willen doen.

Geef steun aan nieuwe vormen van landbouw

De biologische en gangbare landbouw zullen naar elkaar toegroeien. D66 wil de landbouw stimuleren om zich aan te passen aan een sterk beperkt gebruik van kunstmest en bestrijdingsmiddelen. Een natuurinclusieve aanpak, waarbij boeren gebruikmaken van de biodiversiteit en natuur op hun eigen bedrijf, leent zich hierbij uitstekend voor. De inzet van kruidenrijk grasland is hier een uitstekend voorbeeld van. De provincie geeft ruimte aan experimenterende agrariërs door onafhankelijke kennis te delen en netwerken te organiseren. Onafhankelijke landbouwvoorlichters kunnen boeren gratis adviseren en ondersteunen in hun bedrijfsvoering. D66 ziet de biologische landbouw als een constante proeftuin voor het ontwikkelen van alternatieven voor kunstmest en bestrijdingsmiddelen. Er komt daarom een campagne om biologische producten te promoten.

Stimuleer de kringlooplandbouw

D66 ziet veel kansen in een circulaire grondgebonden landbouw door kringlopen zoveel als mogelijk in de regio te sluiten. Grondgebonden boeren voeden hierbij hun vee van hun eigen areaal of halen hun veevoer bij een akkerbouwer of veehouder met landbouwgrond uit de buurt. Groningse akkers moeten zoveel mogelijk worden bemest met mest uit de regio, niet met mest van ver. D66 wil daarom samenwerkingen tussen akkerbouwers en veehouders stimuleren en faciliteren.

Benut de mogelijkheden van een biobased economy

De landbouw in de drie noordelijke provincies biedt vele kansen om bij te dragen aan een biobased economy waarbij natuurlijke grondstoffen optimaal worden benut. De noordelijke landbouw produceert hernieuwbare grondstoffen voor groene chemie, bioplastics en eiwit. De landbouw van de toekomst kan de regionale industrie en bouw verduurzamen. D66 ziet de provincie Groningen als faciliterende partij en verbindende factor tussen landbouw, economie en kennisinstellingen. Dit kan versterkt worden door nauw samen te werken met onze Duitse burens.

Laat de bodem en natuur ons sturen

Niet alles kan overal. De bodem en natuur moeten ons sturen, niet omgekeerd. D66 wil landbouw binnen de grenzen die de natuurlijke omgeving stelt. Dit is voor ons een essentieel criterium bij de verlening van vergunningen. Wij willen niet zozeer de boerderijen vergroten, maar juist het dierenwelzijn en de duurzaamheid. Ook willen we de eigen kwaliteiten van diverse gebieden in Groningen gebruiken door middel van zoning. Met een groene ruilverkaveling willen we op een slimme wijze het hoofd bieden aan zowel de stikstofcrisis als de opvolgingsproblematiek. D66 wil de PAS-melders weer vooruithelpen. Stikstofruimte die als gevolg van de aanpak beschikbaar komt, moet ook ingezet kunnen worden om hun activiteiten te vergunnen. Landelijke regie is hierbij essentieel. D66 aarzelt niet, maar pakt door in de stikstofcrisis.

Ga voor een gebiedsgerichte aanpak

We willen boeren betrekken bij een gebiedsproces dat uitdagingen in de agrarische sector integraal aanpakt. Inkrimping van de veestapel is daarbij geen doel op zich, maar een uitkomst van de verschillende sporen binnen de landbouwtransitie. Er zijn verschillende effecten per bedrijf, daarom willen we ruimte bieden aan vakmanschap en maatwerk. Technologische innovaties en optimalisaties in het voer-, mest- en landgebruik kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het verduurzamen van de agrarische sector. Dit is echter helaas niet voldoende om de stikstofproblematiek op te lossen. Daarom zijn meer ingrijpende maatregelen noodzakelijk.

Laat alle ketenpartners een bijdrage leveren

Zowel boeren, verwerkende industrie als supermarkten moeten bedenken hoe zich te onderscheiden. Unieke kwaliteitsproducten en lokale specialiteiten bieden hier kansen voor. D66 wil Europese erkenning voor Groninger streekproducten. Ook is D66 voor korte ketens. Benut gewassen en reststromen in de verwerkende industrie voor een circulaire economie die bijdraagt aan nieuwe verdienmodellen. De provincie stimuleert dat kennisinstellingen, ketenpartners en boeren samenkomen om onderscheidende kwaliteitsproducten te ontwikkelen en te werken aan de vergroening van de industrie.

Bied ruimte voor andere verdienmodellen

Wij willen boeren blijven stimuleren om nieuwe verdienmodellen op te zetten naast voedselproductie. Boeren moeten vergoed worden voor de ecologische diensten en landschapsdiensten die zij leveren. D66 wil boeren blijven waarderen om houtwallen, bomerijen en natuurvriendelijke oevers aan te leggen en te behouden. Hiermee dragen boeren bij aan de biodiversiteit, het landschap en de regionale identiteit. Ook andere commerciële diensten, zoals toerisme, cultuur en energievoorziening kunnen door boeren worden geleverd. D66 wil boeren stimuleren om hun eigen energie op te wekken, zeker als zij dat doen samen met inwoners van nabijge dorpen.

Kom in actie voor een goede waterkwaliteit

Wij willen overal kunnen zwemmen. D66 vindt daarom dat in heel Groningen gezond en voldoende water aanwezig moet zijn. De waterkwaliteit staat zwaar onder druk en de provincie zal duidelijker en consequenter kaders moeten stellen. D66 vindt het vanzelfsprekend dat de provincie zich verplicht de Europese Kaderrichtlijn Water uiterlijk in 2027 te halen. We zullen steeds vaker te maken krijgen met droogte, extreme regenval en hittegolven. Daarom zullen we de omslag moeten maken naar water vasthouden in plaats van zo snel mogelijk afvoeren. De functie van het grondgebruik zal het peil van het water moeten volgen, niet andersom.

Boeren hebben een groeiende taak als waterbeheerder. Zij kunnen en moeten ook meer water in de bodem vasthouden. Dit vereist een moderner waterbeheer en andere vormen van landbouw. D66 wil veengebieden behouden en daarom vernatten. Hierbij willen we boeren ondersteunen in een omslag naar extensievere landbouw met andere koeienrassen en teelten. Waar nodig zullen we boeren schadeloosstellen of uitkopen. D66 wil investeren in natuur op de rand van land en wad en vormen van landbouw met zilte teelten en andere gewassen. Datacenters en andere grote gebruikers zoals de zetmeel- suiker- en papierindustrie moeten hun watergebruik blijven reduceren.

Vestiging van datacenters en andere grote waterverbruikers kan alleen worden toegestaan als er voldoende water aanwezig is en de waterkwaliteit blijvend wordt gewaarborgd. Daarbij willen we op een verantwoorde wijze, en waar nodig verplicht, grijs afvalwater breder inzetten.

Werk aan een robuuste natuur

Natuur is geen luxe maar een noodzaak. Veel soorten staan echter onder druk, met name weidevogels en insecten. Veel biodiversiteit is al verloren gegaan en momenteel wordt een derde van onze dier- en plantensoorten met uitsterven bedreigd. Voor de Nederlandse natuur is het dringend nodig om te werken aan het herstel en het behoud van biodiversiteit. Het verstevigen en verbinden van natuurgebieden leidt tot een robuustere biodiversiteit. D66 wil daarom dat het Nederlands Natuur Netwerk in Groningen voor 2027 is afgerond.

Ook willen we het areaal bosgebied verruimen met minimaal 10%. Dit willen we doen met een structureel gefinancierd Bos- en Houtprogramma. Daarbij dienen naaldbomen vervangen te worden door loofbomen om verdere uitdroging van de natuur te voorkomen. Natuurgebieden moeten, mits verantwoord, buiten het broedseizoen goed toegankelijk zijn voor recreanten. D66 vindt het van belang om ruimte te bieden aan extensievere vormen van landbouw rondom natuurgebieden. Daarnaast wil D66 dat de provincie het goede voorbeeld geeft door de soortenrijkdom op haar eigen gronden te stimuleren. Daarbij pleit D66 voor natuurvriendelijk beheer van dijken, wegbermen en oevers.

Kies voor ecologisch evenwicht

In het faunabeheer worden de instandhouding van soorten, het ecologische evenwicht en de menselijke belangen afgewogen. D66 vindt het belangrijk dat dit transparant en democratisch tot stand komt. Wij vinden daarom dat het faunabeheerplan in samenhang met het natuurbeleid beoordeeld moet worden door Provinciale Staten. Preventieve, diervriendelijke methoden hebben voor D66 altijd voorrang op het doden van dieren. De hoeveelheid gif die daarbij gebruikt wordt moet geminimaliseerd worden. Zo verlagen we de druk op het ecosysteem. Voor ons is de wolf welkom in Groningen. D66 pleit voor vroegtijdige en ruimhartige vergoeding van maatregelen om schapen en ander vee te beschermen. De natuur houdt zich niet aan bestuurlijke grenzen. Daarom vinden we het van belang om met andere bestuursorganen en naburige provincies samen te werken.

Bescherm het unieke Waddengebied

Groningen grenst aan het prachtige Waddenzeegebied. Dit is een unieke kraamkamer voor veel vissoorten en trekvogels. Daarmee hebben we een wereldwijde ecologische verantwoordelijkheid. Dit werelderfgoed verdient samen met de Eems Dollard te allen tijde onze bescherming. Natuur moet leidend worden in het Waddengebied. D66 wil een voortzetting van het programma 'Naar een Rijke Waddenzee' en wil dat het Waddenfonds door het Rijk wordt aangevuld. De bescherming van dit unieke natuurgebied is helaas niet adequaat. D66 wil dat de gevolgen van de klimaatverandering scherp worden gemonitord. Ook vinden we het van groot belang dat de Waddenzee wordt beschermd vanuit een systeembenadering. Hierbij wordt de opstapeling van ingrepen in beeld gebracht. Inpoldering van delen van de Waddenzee, soms geopperd door andere partijen, is onmogelijk en voor ons dus onbespreekbaar.

Geef het water de ruimte

De natuurlijke loop van beken en rivieren willen we herstellen. De zachte oeverrand komt wat D66 betreft weer terug. Voor een onbelemmerde vissentrek zullen de zoet-zoutovergangen bij het Lauwersmeer en de Westerwoldse Aa hersteld moeten worden. Daarnaast willen we de loop van rivieren zoals de Hunze herstellen. Wij vinden ecologie een onderdeel van waterveiligheid en de provincie neemt dat serieus mee in de omgevingsvergunning.

Bericht uit de toekomst

Om jongeren bewust te maken van de rol die de provincie heeft in het beheer van de natuur, stelt de provincie een budget beschikbaar aan scholen waarmee docenten een doe-activiteit kunnen organiseren. Zo wordt het voor middelbare scholieren inzichtelijk hoe en waarom de provincie de natuur beheert.

- Jonge Democraten Groningen

Wat gaan we concreet doen?

Kies voor de landbouw van de toekomst

- Kies voor een integrale aanpak van duurzaamheidsopgaven zoals klimaat, stikstof en waterkwaliteit, en ga hierbij uit de van de kracht van ieder gebied. De stikstofopgave zal in 2030 gerealiseerd moeten zijn.

Geef steun aan nieuwe vormen van landbouw

- Stimuleer pilots en experimenten voor vernieuwende vormen van landbouw en test alternatieven voor kunstmest en bestrijdingsmiddelen.
- Ondersteun boeren in hun bedrijfsvoering met een onafhankelijke landbouwvoorlichter die gratis advies en ondersteuning geven.

Stimuleer de kringlooplandbouw

- Faciliteer de samenwerking tussen akkerbouw en veeveelt voor mestgebruik en veevoer.

Benut de mogelijkheden van een *biobased economy*

- Ondersteun en faciliteer initiatieven voor een *biobased economy*. D66 wil dat de provincie optreedt als verbindende factor tussen partners.

Laat de bodem en natuur ons sturen

- Vergroot niet de boerderijen, maar juist het dierenwelzijn en de duurzaamheid.
- Gebruik de beschikbaar gekomen stikstofruimte om onder andere de activiteiten van PAS-melders te vergunnen.
- Zet in op zonerings waarbij we de eigen kwaliteiten van diverse gebieden in Groningen gebruiken in combinatie met een groene ruilverkaveling.

Ga voor een gebiedsgerichte aanpak

- Faciliteer en ondersteun het aanbieden van kennisnetwerken van boeren, ketenpartners en kennisinstellingen.
- We zullen inzetten op een natuurinclusieve bedrijfsvoering en verruiming van het areaal biologische landbouw binnen de sector met meer biodiversiteit, minder kunstmest, minder bestrijdingsmiddelen en minder kosten.
- Onderzoek innovaties en pas deze enkel en alleen toe als deze bewezen effectief zijn, positief effect hebben op natuurherstel en financieel gedragen kunnen worden door de boer.
- Wanneer verplaatsing of vrijwillige stoppersregeling toch niet toereikend blijkt te zijn, is gedwongen onteigening een reële maar uiterste optie.

Laat alle ketenpartners een bijdrage leveren

- Ondersteun nieuwe en bestaande korte ketens, zoals *Community Sustained Agriculture* (CSA's).
- Stimuleer biologische landbouw met een campagne voor biologische producten.
- Wij willen Europese erkenning voor Groninger streekproducten.

Bied ruimte voor andere verdienmodellen

- Stimuleer boeren om natuurinclusieve maatregelen te verweven in hun bedrijfsvoering. Bied hierbij ruimte voor de uniciteit van ieder boerenbedrijf.
- Vergoed boeren ruimhartig voor ecologische- en landschapsdiensten zoals natuurlijke oevers, houtwallen en bomenrijen.
- Stimuleer boeren om samen met inwoners van nabije dorpen energie op te wekken.

Kom in actie voor een goede waterkwaliteit

- De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) moet gehaald en gehandhaafd worden.
- De functie van het bodemgebruik zal het waterpeil moeten volgen, niet andersom.
- Stimuleer boeren om meer water vast te houden, met name in de bodem.
- Investeer in zilte teelten en andere gewassen in kustgebieden met verzilting.
- Verruim op een verantwoorde wijze het gebruik van industriewater

Werk aan een robuuste natuur

- Rond het Natuur Netwerk Nederland af voor 2027 en vergroot het areaal bos met 10%.
- Stimuleer extensievere vormen van landbouw rond natuurgebieden en geef hierbij voorrang aan biologische boeren bij de stikstofaanpak.
- Zorg op een verantwoorde wijze voor goed toegankelijke natuurgebieden.
- Voorkom verdroging van de natuur en vervang naaldbomen door loofbomen.
- Bestrijd invasieve exoten zoals vermeld op de Unielijst intensief. Op de Unielijst staan oa. de reuzenberenklauw, duizendknoop, boomwurper, muskus- en beverrat, Amerikaanse rivierkreeft en wasbeer(hond).
- Geef als provincie zelf het goede voorbeeld en stimuleer de soortenrijkdom op je eigen grond. Kies hierbij voor natuurvriendelijk beheer van bermen, dijken en oevers.

Kies voor een ecologisch evenwicht

- Laat het faunabeheerplan in samenhang met het natuurplan beoordelen door Provinciale Staten. Geef hierbij diervriendelijke en preventieve methoden voorrang op het doden van dieren.
- De wolf is welkom in Groningen. Ondersteun ruimhartig en vroegtijdig maatregelen om vee te beschermen.
- Stimuleer plas-drasgebieden om de stand van weidevogels te bevorderen. Ga hierbij predatie door de marter, vos en andere soorten tegen.

Bescherm het unieke Waddengebied

- Laat natuur leidend zijn in de Waddenzee. Zet het programma 'Naar een rijke Waddenzee' voort en laat het Rijk het Waddenfonds aanvullen.
- Bescherm de Waddenzee vanuit een systeembenadering waarbij de gevolgen van alle ingrepen worden gemonitord. Houd de gevolgen van klimaatverandering scherp in de gaten.

Geef het water de ruimte

- Zorg voor een onbelemmerde vissentrek en herstel meer natuurlijke zoet-zout overgangen bij het Lauwersmeer en de Westerwoldse Aa. Herstel de oude loop van beken en rivieren zoals de Hunze.

Wat hebben we de afgelopen vier jaar bereikt?

- ✓ We hebben succesvol voorgesteld koplopers in de natuurinclusieve kringlooplandbouw te ondersteunen binnen de gebiedsgerichte aanpak.
- ✓ De provincie gaat aan de slag met de aanleg van 750 hectare aan extra bos en beplanting in de komende tien jaar.
- ✓ De kleine windmolens op boerenerven maken deel uit van het Gronings landschap en dragen bij aan de verduurzaming van boerderijen en omliggende dorpen.

2. Klimaat en energietransitie

De energietransitie is in volle gang. De ontwikkelingen in Oost-Europa en de effecten daarvan op de energie- en grondstoffenmarkt maken meer dan ooit duidelijk dat verandering onvermijdelijk is. D66 loopt hierin graag voorop, maar is zich bewust van de maatschappelijke kosten die de energietransitie met zich meebrengt. De ruimte in onze provincie verandert ingrijpend en D66 vindt het daarom noodzakelijk om burgers nog beter te betrekken bij de keuzes die we moeten maken. Te lang hebben we deze keuzes voor ons uitgeschoven en de effecten daarvan op het klimaat zijn inmiddels overduidelijk. D66 grijpt de transitieopgave met beide handen aan, maakt samen met de burger heldere keuzes en biedt perspectief op een robuust, leefbaar en duurzaam Groningen.

Regel de energietransitie van onderop

D66 is voorstander van deliberatieve democratie, een aanvullend alternatief voor zowel directe en vertegenwoordigende democratie. Het is een vorm van publieke besluitvorming waarin informatieverwerking, overleg en uitwisseling van argumenten centraal staan. Bij heikele kwesties kan een geloot burgerberaad een nuttig hulpmiddel zijn. D66 wil daarom de energie- en regietafels, zoals die nu bestaan, vervangen door een democratischer systeem. Onze aangenomen motie voor de inzet van burgerpanels bij de Regionale Energie Strategie (RES) moet dan ook uitgevoerd worden.

In dorpen en wijken organiseren we bewoners, zodat men, onder eigen regie, invulling kan geven aan de energietransitie. We willen het mede-eigenaarschap van energieprojecten goed regelen, waarbij de lokale gemeenschap voor tenminste de helft eigenaar is van het project. Coöperaties geven de enthousiaste burger de kans om zelf mee te doen in de energietransitie. Daarom is er een fonds ontwikkeld waarmee energiecoöperaties vroegtijdig mee kunnen doen in energieprojecten. Zo wordt hun positie ten opzichte van de projectontwikkelaars versterkt. Verder moet de energiebesparing voor inwoners met een smalle beurs, waarmee zij hun woning kunnen isoleren, beter onder de aandacht worden gebracht. D66 vindt dat alle Groningers een warm en tochtvrij huis verdienen.

Bestrijd de energiearmoede

In 2022 is de energierekening van veel Groningers sterk gestegen. Een belangrijke oorzaak is de achterstand in de verduurzaming van veel Groningse woningen. De provincie neemt het initiatief, samen met de Groningse gemeenten, om de verduurzaming van de woningen in Groningen te versnellen. Dat doet ze door met bespaarcoaches bij de mensen thuis pasklare plannen te maken met behulp van de bestaande en nieuwe subsidieregelingen van Rijk, provincie en gemeenten. De woningen gebruiken daardoor minder energie en de energierekening daalt.

Blijf wind en zon benutten

Groningen is goed op weg haar ambities waar te maken op het gebied van de energietransitie. D66 wil hiermee doorgaan, want de actualiteit maakt duidelijk dat we onze afhankelijkheid van fossiele brandstoffen snel moeten afbouwen. Grootschalige windparken komen er op zee, en op land alleen binnen de concentratiegebieden. Kleine molens op boerenerven hebben nu een maximale hoogte van 15 meter. Het is dus nu kiezen tussen mini en mega. D66 wil onderzoeken of er ruimte is voor een 'middenmolen' voor coöperatieve windprojecten. Er moet meer zonnepanelen komen op daken van bedrijfspanden en publieke gebouwen, maar D66 is niet tegen zonneparken op land. Dit wordt bij voorkeur gecombineerd met gebruik voor meerdere functies, zoals een parkeerplaats. Wij vinden dat we elke kans moeten aangrijpen om de energietransitie waar te maken.

Maak Groningen de ruggengraat van de Europese waterstofeconomie

De energietransitie brengt met zich mee dat energie decentraal en minder constant wordt opgewekt. In Duitsland was de elektriciteitsprijs in 2020 al ruim 3% van de tijd negatief. Groningen en Drenthe zetten daarom samen in op waterstof als een van de benodigde energiedragers van de toekomst. Met grootschalige projecten komt naast elektriciteit ook waterstof aan land in de Eemshaven. Dit biedt tal van economische kansen in de duurzame chemie, Europese waterstofinfrastructuur, duurzaam transport en strategische energieopslag. De waterstofeconomie voorziet in uitdagende technische banen. Deze vervangen de weggevallen arbeidsplaatsen ten gevolge van het stoppen van de gaswinning. D66 wil ruimte maken voor het produceren, aan land brengen en industrieel gebruiken van waterstof. In de vergunningverlening voor de Eemshaven geven we voorrang aan duurzame bedrijven en waterstofindustrie.

Kijk voor energie en industrie over de grens

D66 ziet kansen in Europa voor een goed doordachte energie- en industriepolitiek. Het is van belang om daarbij de verschillen tussen de regio's niet plat te slaan, maar juist optimaal te benutten. Groningen is in dit Europese perspectief een dichtbevolkt gebied met een hoog kennisniveau. D66 wil daarom de energietransitie als kans aangrijpen om hoogwaardige maakindustrie naar Groningen te halen. De druk op de ruimte in Groningen is erg groot. Daarom is de onbeperkte garantie dat er overal en altijd energie geleverd kan worden niet meer vanzelfsprekend. Deze situatie dwingt ons tot het maken van strategische keuzes. De energie-intensieve industrie van de toekomst is gevestigd op plekken die geschikt zijn voor grootschalige opwekking van duurzame energie. Niet alle soorten bedrijvigheid passen in deze visie.

Gebruik biomassa verantwoord

Er bestaat geen wondermiddel voor de energietransitie. Helaas is biomassa wel als zodanig gebruikt in het verleden van de Nederlandse energietransitie. Biomassa is in theorie hernieuwbaar, omdat de geogste plant op den duur weer teruggroeit en daarbij CO2 vastlegt uit de atmosfeer. Echter, zonder duurzame aanplant heeft stook van houtige biomassa een averechts effect voor het klimaat. D66 maakt zich zorgen over bijstook van biomassa in de Eemshaven. Daarom wil D66 duidelijkheid over de herkomst en een life cycle assessment van deze biomassa alvorens een vergunning voor bijstook af te geven.

Maak Groningen klimaatrobuust en tegelijkertijd leefbaarder

De langdurige droogte van afgelopen zomer is helaas geen unieke gebeurtenis. Droogte, hittegolven en perioden van hevige neerslag zullen in toekomst vaker voorkomen. D66 wil in de provincie samen met de gemeenten en waterschappen werken aan een klimaatrobuust Groningen. Dit zal betekenen dat op sommige plekken de waterstand omhoog moet om veenoxidatie tegen te gaan. Er komen meer bomen bij en de diversiteit van verbouwde gewassen gaat groeien. In de bebouwde omgeving komt er groen bij en we creëren nieuwe, natte natuur. Meer groen in woonkernen is gezond, stimuleert de opvang van water en dempt extreme hitte.

Bericht uit de toekomst

Wij willen dat de provincie zich flexibel opstelt bij de ontwikkeling van energieprojecten. De provincie moet aan de ene kant waken over de bescherming van de natuur, maar aan de andere kant projecten toelaten waar duidelijk een goed dubbelgebruik van functies wordt toegepast, bijvoorbeeld een combinatie van natuur, onderwijs of cultuur. Dit moet een voorbeeld zijn voor de rest van de wereld als het gaat om eerlijk, creatief en duurzaam energie opwekken.

- Jonge Democraten Groningen

Wat gaan we concreet doen?

Regel de energietransitie van onderop

- Tenminste 50% van het eigendom van alle nieuwe energieprojecten op land wordt van de lokale gemeenschap.
- Blijf investeren in het fonds 'Nieuwe Doen' om de coöperatieve ambities waar te maken.
- Breng de energiebesparlening beter onder de aandacht.

Bestrijd de energiearmoede

- Neem samen met gemeenten het initiatief om de verduurzaming van woningen te versnellen.

Blijf wind en zon benutten

- Bouw grootschalige windparken binnen de concentratiegebieden en op zee.
- Verruim de maximale hoogte voor 'kleine' windmolens naar 40 meter en creëer zo ruimte voor een 'middenmolen'.
- Ga door met de aanleg van zonnepanelen op dak en op land waar mogelijk, bij voorkeur met meervoudig gebruik van functies.

Maak Groningen de ruggengraat van de Europese waterstofeconomie

- Blijf investeren in de kennisinfrastructuur rondom waterstof.
- Land groene stroom en waterstof, gewonnen ten Noorden van de Wadden, aan in Groningen.

Kijk voor energie en industrie over de grens

- Voer een helder industriebeleid en geef voorrang aan duurzame maakindustrie in plaats van energie-intensieve bulkindustrie.
- Blijf investeren in de technische kennis en scholing van de Groningers ten behoeve van de energietransitie.

Gebruik biomassa verantwoord

- Betrek de verantwoording van de herkomst van biomassa in vergunningverlening.

Maak Groningen klimaatrobust en tegelijkertijd leefbaarder

- Houd meer water vast, ook in de bebouwde kom.
- Plant meer bomen en groen en maak daar structureel geld voor vrij.
- Creëer ruimte voor water om overstromingen bij hevige regenval te voorkomen.

Wat hebben we de afgelopen vier jaar bereikt?

- ✓ Met veel nieuwe energie uit wind en zon en de productie van waterstof speelt Groningen een belangrijke rol in de klimaatambities van Nederland.
- ✓ Ons openbaar vervoer is verder verduurzaamd met bussen op elektriciteit en waterstof.
- ✓ Er is een energiebespaarlening in het leven geroepen waarmee inwoners met een smalle beurs hun huis kunnen verduurzamen.
- ✓ Met steun uit een provinciaal fonds kunnen energiecoöperaties vroegtijdig meedoen in grote energieprojecten.

3. Mobiliteit en bereikbaarheid

Alle Groningers gezond, groen en gezellig onderweg, dit is het perspectief van D66. We brengen het doel, soms letterlijk, dichterbij en de menselijke maat terug in de reis. Om dit te bereiken moeten we mobiliteit meer in samenhang met andere waarden zien. Niet alleen kijken naar reistijd, maar ook naar reiskwaliteit. Voor een duurzame, gezonde en leefbare mobiliteit kijkt D66 uiteraard vooral naar de fiets en het openbaar vervoer. We verbeteren de verbindingen waar nodig en gaan door op de ingezette weg naar brede welvaart voor Stadlers en Ommelanders.

Bezie mobiliteit in het grotere geheel

D66 bouwt verder aan de mobiliteit op het goede fundament dat er ligt. Het OV-netwerk van Noord-Nederland heeft een hoge dekking én snelle verbindingen, en dat willen we behouden. D66 ziet mobiliteit als middel, niet als doel. Bij onze plannen en voorstellen kijken we niet alleen naar economische groei, maar ook naar de bredere gevolgen op bijvoorbeeld gezondheid, sociale cohesie en milieu: onze 'brede welvaart'. De provincie Groningen loopt hierin voorop en blijft dat doen wat D66 betreft. Groningers zijn over het algemeen tevreden over de veiligheid en kwaliteit van hun leefomgeving, maar tegelijkertijd blijven de gezondheid en arbeidsparticipatie achter bij de rest van Nederland. Hier is dus nog belangrijk werk te verzetten.

Laat het openbaar vervoer groeien voor een groene toekomst

Het openbaar vervoer in de provincie verduurzaamt snel en rijdt voor een groot deel op elektriciteit en waterstof. Groningen mag trots zijn op haar nieuwe waterstoftankstation en de grootste vloot waterstofbussen in Europa. De meeste duurzaamheidswinst is dus te behalen in het aantrekkelijker maken van het OV. D66 wil hiervoor investeren in de infrastructuur van het openbaar vervoer. Treinen kunnen op termijn autonoom gaan rijden. Wij houden de provincie aan haar ambities op het gebied van duurzaam openbaar vervoer.

Verbeter de verbindingen waar dat nodig is

Corona heeft er flink ingehakt bij het openbaar vervoer. De reizigersaantallen zijn door het vele thuiswerken nog steeds niet op het oude niveau, dus er zullen keuzes gemaakt moeten worden. D66 vindt een degelijk en betaalbaar basisnetwerk voor openbaar vervoer essentieel en is bereid daarin te investeren. Deze investeringen moeten tot doel hebben het hele netwerk te versterken en meer reizigers te verleiden (een deel van) hun reis met het OV te maken. We gaan voorzichtig om het verlagen van de frequentie of het opheffen van buslijnen. De bereikbaarheid en daarmee de leefbaarheid van dorpen en wijken is de leidraad.

Zet de volgende stap voor de Nedersaksenlijn

Oost-Groningen kan vanwege de gebrekkige ontsluiting moeilijk profiteren van de economische groei in de overige delen van de provincie. De bevolking verouderd, jongeren en kansrijke woningzoekenden trekken weg. D66 vindt dat deze regio vanuit de provincie meer aandacht verdient, te beginnen met een fatsoenlijke treinverbinding. Met het voltooien van de Nedersaksenlijn worden de onderwijssteden Groningen, Emmen en Enschede beter bereikbaar voor de jongeren uit Westerwolde en Stadskanaal. Ook is deze regionale verbinding de missende schakel in het nationale net van treinverbindingen in Noordoost-Nederland. Voor D66 staat het niet ter discussie dat er, na de toevoeging van Stadskanaal in 2026, doorgepakkt moet worden. In samenwerking met Drenthe verbinden we met de stations Ter Apel én Musselkanaal heel Oost-Nederland.

Herstel Hanzestad Groningen als dé halte voor Noord-Nederland

D66 wil Groningen zowel richting het Oosten als richting het Westen beter verbinden per spoor. Door de aanleg van de Wunderline richting Bremen en de Lelylijn naar Amsterdam wordt Groningen dé halte voor Noord-Nederland. Zo kan het Noorden zich nog beter ontwikkelen en verlichten we met het Deltaplan voor het Noorden de druk op de Randstad. Ook brengen we op deze manier zowel Zuidwest Europa als Noord- en Oost-Europa een stuk dichterbij voor de Groningse reiziger.

Faciliteer fietsen voor forens, fanatiekeling en flaneur

Voor D66 is de fiets meer dan een middel om van A naar B te komen; het is vervoer, flirten, uitwaaien, verwerken en fitness in een. Uiteraard is fietsen al een feest in onze mooie provincie, maar er komen nog meer fietsverbindingen bij als het aan D66 ligt. De fietsstrategie kondigt onder andere de verbindingen Zuidhorn-Leek en Appingedam-Delfzijl aan. D66 wil daar doorfietsroutes naar Grootegast en Veendam aan toevoegen. Verder viel het haalbaarheidsonderzoek naar een Groningse fiets- en wandelberg positief uit voor de locaties Usquert en Veendam. D66 gaat zich nu inzetten om de Groningse wielerveden, de Waddenberg bij Usquert en de Wecyclemountain bij Veendam werkelijkheid te laten worden.

Bouw op bereikbare plekken en maak van knooppunten meer dan een overstap

Er zal komende tijd ook in het Ommeland extra gebouwd gaan worden, zo is het afgesproken in het bestuurlijk overleg Deltaplan voor het Noorden. D66 wil zich daaraan houden. Voor de nieuwe woningen geldt dat werk, opleiding en andere voorzieningen met het OV en/of de fiets goed bereikbaar moeten zijn. Knooppunten of 'hubs' spelen een belangrijke rol in de keuze van nieuwe bouwlocaties. De infrastructuur van knooppunten willen we uitbreiden met onder andere (elektrische) ov-fietsen, laadpalen, pakketafhaalpunten, toiletten en bedrijvigheid.

Werk samen met gemeenten en bezorgbedrijven aan een provinciale pakketplatformpilot

Het hedendaags gemak van pakketbezorging brengt ook ergernissen met zich mee. De thuiswerker die voor de zoveelste keer een pakket moet aannemen voor een van de bureaus, of de bestelbusjes van verschillende diensten met daarin gejaagde bezorgers die door de woonwijk jakkeren. D66 wil graag om tafel met de gemeenten en bezorgdiensten om een provinciale pakketplatformpilot te starten. Door middel van een netwerk van afhaalpunten op logische plekken verlichten we de druk op de wijken. Denk bij logische plekken aan de bovengenoemde knooppunten, maar ook aan grote werkgevers, winkelcentra, scholen en dorpsuizen.

Laat commerciële luchtvaart aan de markt

D66 is van mening dat passagiersluchtvaart geen nutsvoorziening is. Gezien de uitdagingen in de energietransitie geeft D66 dan ook de voorkeur aan de trein voor Europees passagiersvervoer. We bouwen onze belangen in Groningen Airport Eelde af en zoeken nieuwe partners zoals het Rijk en de Schiphol Groep. Provinciaal geld wordt alleen geïnvesteerd als cofinancier met het Rijk, de Schiphol Groep of andere nationale partners. D66 staat wel open voor een provinciale bijdrage voor het behoud van medische vluchten en initiatieven om luchtvaart op korte termijn vergaand te verduurzamen.

Wat gaan we concreet doen?

Bezie mobiliteit in het grotere geheel

- Zie mobiliteit als middel, niet als doel. Voor D66 is het doel van mobiliteit het vergroten van de kansengelijkheid en het versterken van de brede welvaart voor alle Groningers.
- Gebruik de middelen niet om steeds knelpunten op te lossen, maar om een bereikbare en leefbare provincie te creëren.

Laat het openbaar vervoer groeien voor een groene toekomst

- Laat al het openbaar vervoer in 2030 op hernieuwbare energie rijden.
- Ga door met het aanbesteden van elektrische bussen en bussen en treinen op waterstof.
- Neem autonoom rijden mee in de toekomstige aanbestedingen voor treinen.

Verbeter de verbindingen waar dat nodig is

- Verbeter de busverbindingen tussen knooppunten: zo ontstaat een snel en aantrekkelijk netwerk.
- Investeer in goede fietsverbindingen tussen de knooppunten en de kernen en dorpen eromheen.
- Breng de beltijd van een HUB-taxi terug.
- Maak het reserveren van een HUB-taxi mogelijk bij het boeken van een OV-kaartje.

Zet de volgende stap voor de Nedersaksenlijn

- Voltooi de Nedersaksenlijn tussen Groningen en Enschede via Emmen uiterlijk in 2030.

Herstel Hanzestad Groningen als dé halte voor Noord-Nederland

- Dring bij het Rijk aan op het koppelen van middelen voor de Lelylijn met de opgave op de woningmarkt.
- Investeer in de Wunderline, zodat Groningers weer in contact met Europa staan. Na de realisatie van de eerste bouwfase moet er geld komen voor de tweede bouwfase, zodat er geen vertraging optreedt.

Faciliteer fietsen voor forens, fanatiekeling en flaneur

- Geef de fietser prioriteit bij alle toekomstige gebiedsontwikkelingen.
- Koop groenzones aan rondom fietspaden voor de biodiversiteit en fietsbeleving.
- Maak werk van de Groningse wielerveden, de Waddenberg bij Usquert en de Wecyclemountain bij Veendam.

Bouw op bereikbare plekken en maak van knooppunten meer dan een overstap

- Bouw rondom plekken die al bereikbaar zijn met het openbaar vervoer.
- Faciliteer kleinbedrijf, horeca, sport en cultuur op knooppunten of *'hubs'*.
- Zorg voor laadinfrastructuur op (fiets)parkeerplaatsen bij knooppunten of *'hubs'*.

Werk samen met gemeenten en bezorgbedrijven aan een provinciale pakketplatformpilot

- De provincie neemt het voortouw in het opzetten van een pakketplatformpilot.
- Bij knooppunten of *'hubs'* komen afhaalpunten voor pakketten.

Laat commerciële luchtvaart aan de markt

- Investeer alleen provinciaal geld in Groningen Airport Eelde als cofinancier met het Rijk, Schiphol Groep of andere nationale partners.
- Stimuleer versnelling van initiatieven voor de verduurzaming van de luchtvaart door innovatie, scholing en werkgelegenheid op GAE aan.

Wat hebben we de afgelopen vier jaar bereikt?

- ✓ Na uitgebreide participatie ligt er een nieuw Programma Mobiliteit met een focus op de bijdrage van mobiliteit aan de 'brede welvaart' van alle Groningers.
- ✓ Ons openbaar vervoer is verder verduurzaamd met bussen op elektriciteit en waterstof en nieuwe, energiezuinige en efficiëntere treinen.
- ✓ De gehele provincie is beter bereikbaar door de realisatie van nieuwe knooppunten of 'hubs' met bijbehorende voorzieningen.
- ✓ Onze inzet voor de Lelylijn is vertaald in het landelijke coalitieakkoord.
- ✓ Samen met gemeenten is geïnvesteerd in de ontbrekende schakels in het fietsknooppuntennetwerk en het verwijderen van onnodige paaltjes op fietspaden.
- ✓ Er is geïnvesteerd in nieuwe, comfortabele en veilige (door)fietsroutes in de gehele provincie.
- ✓ De provincie is gestart met de doorfietsroutes Leek-Groningen, Groningen-Zuidlaren en Leek-Zuidhorn. Daarnaast is geïnvesteerd in de fietsroutes Veendam – Pekela en Appingedam – Delfzijl.
- ✓ In acht van de tien gemeenten komt of is al een kinderfietsroute waardoor kinderen op jonge leeftijd worden gestimuleerd om te fietsen.
- ✓ Met het doortrappersprogramma in alle tien gemeenten krijgen ouderen hulp bij het leren fietsen op e-bikes.

4. Ruimte en wonen

Ruimte is schaars, ook in Groningen. Veel ontwikkelingen vragen ruimte. Denk aan wonen, groen, landbouw, industrie, mobiliteit en energie. De keuzen die we nu maken zijn bepalend voor de toekomstige inrichting van de provincie. Die keuzen moeten we daarom maken met de Groningers, en dan vooral met de jongeren die in het Groningen van straks gaan wonen, werken en recreëren. Samen richten we het Groningen van de toekomst in.

Bouw aan onze toekomst

Het is mede door de coronacrisis mogelijk geworden om op afstand van het werk te gaan wonen. Dat biedt allerlei kansen op plekken in onze provincie waar het nu soms lastig is om voorzieningen overeind te houden. We kunnen mede door de uitvoering van het Deltaplan voor het Noorden weer nieuwe ontwikkelingen mogelijk maken. In Groningen kunnen we 50.000 nieuwe woningen bouwen die voor heel Nederland nodig zijn, mits de Lelylijn, de Nedersaksenlijn en de investeringen in het bestaande spoor worden gerealiseerd. Zo wil D66 tegelijkertijd een impuls geven aan de bereikbaarheid én leefbaarheid van onze provincie. Bovendien kan de noordelijke economie door de uitvoering van het Deltaplan flink groeien, ruim meer dan de verwachte kosten van de spoorprojecten.

De woningen die we gaan bouwen zijn voor de huidige, terugkerende én nieuwe Groningers. Dat betekent dat het woningbestand wordt afgestemd op de toekomst, met meer mogelijkheden voor eenpersoonshuishoudens en verschillende soorten woonvormen zoals gemeenschaps- of deelwonen.

Creëer ruimte voor wonen

D66 zet in op het mogelijk maken van veel nieuwe bouwplannen. Daarvoor zal de provincie samen met de gemeenten in Omgevingsvisies en -verordeningen het bouwen van woningen mogelijk maken en stimuleren. Er is ruimte nodig voor deze nieuwe woningen, die betaalbaar, duurzaam, energieneutraal, natuurinclusief en klimaatadaptief zijn. Die ruimte vinden we in de eerste plaats binnen de bestaande bebouwde omgeving. Daarnaast is ook ruimte nodig voor woningen aansluitend op de bestaande bebouwing. Landelijk is becijferd dat voor één miljoen nieuwe woningen slechts één procent van de grond buiten de bestaande bebouwde omgeving nodig is, mits de helft van de nieuwe woningen in de al bestaande bebouwde omgeving wordt gerealiseerd. Daarmee behouden we het open karakter en de rust van het Groningse landschap en krijgen ook de landbouw en de natuur de ruimte.

Verbind onze natuur

'Ruimte voor natuur' betekent dat D66 méér natuur wil in Groningen, en dat natuurgebieden onderling verbonden zijn voor meer samenhang en soortenrijkdom. Het natuurgebied 'Groeningen' is een goed voorbeeld, het laagveengebied dat loopt van het Leekstermeer, de Onlanden, via het Hunzedal tot aan het Schildmeer en in samenhang tot één groot natuurgebied wordt gevormd. In het laagveen wordt de waterstand omhoog gebracht waardoor de droogte op het Drents plateau wordt bestreden en de verzilting in het noorden van de provincie wordt tegengegaan. Ook het omliggende gebied wint daardoor in aantrekkingskracht om in te wonen en te recreëren. Wij zien kansen om meer natuur op deze manier met elkaar te verbinden en zo de natuur toegankelijker te maken voor alle inwoners.

Ga fietsend of treinend naar je werk, school of vereniging

Ook mobiliteit is een onderdeel van het ruimtelijk beleid. We moeten ons gemakkelijk en duurzaam kunnen verplaatsen naar school, werk en om te recreëren. Daarom bouwen we woningen waar we op fietsafstand goed openbaar vervoer en goede voorzieningen kunnen aanbieden. Ook investeren we in brede en comfortabele (door)fietsroutes om grotere plaatsen in de provincie met elkaar te verbinden. Boven het regionale niveau verbeteren we de bereikbaarheid en de brede welvaart met de Lelylijn, de Nedersaksenlijn, investeringen in het bestaande spoor en de Wunderline naar Duitsland.

Kies voor duurzame, goed ingepaste industrie

In Groningen is ruimte voor duurzame industrie en energie. Goedgekozen en op plaatsen waar energie beschikbaar is wordt gewerkt op industrieterreinen waar bedrijven samen meerwaarde maken. Daarmee zijn we zuinig met ruimte en kunnen we bedrijven huisvesten die uniek zijn in Nederland. Bedrijven die soms uniek zijn in schaal, zoals hyperscale datacentra, maar vaker uniek in hun samenwerking met elkaar. Meerdere takken van industrie maken samen een waterstofeconomie, waarmee onder andere industriële processen worden verduurzaamd en circulariteit wordt bereikt. De ruimte die daarvoor nodig is vinden we wat D66 betreft in het Eemshavengebied, Zuid-Groningen (Agro) en langs de A7 en N33. Wij willen bestaande industriegebieden en locaties hergebruiken, want we zijn zuinig met de ruimte.

Bericht uit de toekomst

Wij vinden het belangrijk dat jongeren fijn kunnen wonen in de provincie. Daarom zien we graag meer studentencomplexen in de stad die niet alleen voor Nederlandse studenten bestemd zijn, maar ook voor internationale studenten. Daarnaast moet worden gekeken of buiten de stad kan worden gebouwd op een duurzame, natuur- en sociaal inclusieve manier. Dat biedt kansen als vervolgens een regio-reispas wordt ingevoerd voor internationale studenten. Hierdoor hebben zij net als Nederlandse studenten de optie om buiten de stad een kamer te zoeken. Zo wordt de leefbaarheid, bereikbaarheid en economische veerkracht van onze dorpen vergroot.

- Jonge Democraten Groningen

Wat gaan we concreet doen?

Bouw aan onze toekomst

- Richt Groningen in samen met de Groningers: bewoners, gemeenten en de provincie werken samen om plannen te maken.
- Bepaal samen met de gemeenten hoe we de ontwikkeling van wonen, werken, mobiliteit, natuur en landbouw evenwichtig vormgeven over de gehele provincie.
- Geef uitvoering aan het Deltaplan voor het Noorden: realiseer de Lelylijn, de Nedersaksenlijn en de Wunderline en 50.000 nieuwe woningen.
- Bied meer mogelijkheden voor eenpersoonshuishoudens en verschillende soorten woonvormen zoals gemeenschappelijk wonen.

Creëer ruimte voor wonen

- Bouw nieuwe woningen aardbevingsbestendig, energieneutraal, klimaatadaptief en natuurinclusief.
- Realiseer nieuwe woningen in eerste instantie binnen of aansluitend op de bestaande bebouwde omgeving.
- Houd bij nieuwbouw rekening met de rust en de ruimte die het Groninger landschap kenmerken.

Verbind onze natuur

- Verbind natuurgebieden om zo het waterpeil, de soortenrijkdom en het beheer van de waterkwaliteit te optimaliseren en natuur toegankelijk te maken voor alle inwoners.
- Maak ruimte voor nieuwe natuur, binnen en buiten bestaande natuurgebieden, onder andere door langs fietspaden, wegen, sporen en kanalen grond aan te kopen en hier ecologisch bermbeheer op toe te passen.

Ga fietsend of treinend naar je werk, school of vereniging

- Bouw nieuwe woningen op fietsafstand van goede OV-voorzieningen.
- Verbeter de bereikbaarheid door nieuwe (door)fietsroutes en met de Lelylijn, Nedersaksenlijn, Wunderline en over het bestaande spoor.

Kies voor duurzame, goed ingepaste industrie

- Kies voor goede ingepaste, duurzame industrieterreinen op plekken met voldoende energie en zorg voor voldoende aandacht voor een klimaatadaptieve inrichting.
- Investeer in samenwerkende bedrijven die onze waterstofeconomie en circulaire ambities aanjagen.
- Vernieuw oude bedrijventerreinen of geef deze in samenspraak met gemeenten een andere bestemming.

Wat hebben we de afgelopen vier jaar bereikt?

- ✓ Er is veel nieuwe bedrijvigheid onderweg naar Groningen, onder andere bij de Eemshaven.
- ✓ Het Deltaplan voor het Noorden met focus op woningbouw én bereikbaarheid is gelanceerd.
- ✓ Er is meer ruimte gekomen voor wonen in het buitengebied en voor het herbestemmen van oude boerderijen in meerdere woningen.
- ✓ Steeds meer plekken in de provincie zijn goed verbonden met (door)fietsroutes en knooppunten of *'hubs'*.

5. Arbeidsmarkten en economie

De Groninger economie draait op volle kracht. De transitie in de energievoorziening, landbouw en gezondheidszorg vragen om veel nieuw personeel met de juiste opleiding. Bovendien bieden we een uitstekend klimaat voor de vele jonge, groeiende bedrijven die onze provincie rijk is. De sterkte van de economie heeft ook een keerzijde, namelijk dat de krapte op de arbeidsmarkt is toegenomen. We moeten daarom jonge getalenteerde Groningers verleiden om in de provincie te blijven wonen. De werknemer van de toekomst is immers ook de consument, forens, recreant en bewoner van de toekomst. Daarbij moeten Groningers zich een leven lang kunnen ontwikkelen. De provincie stimuleert duurzame werkgelegenheid, bereikbaarheid en leefbaarheid, vooral in Oost-Groningen.

Investeer in een groene, circulaire en duurzame economie

Onze provincie heeft zelf ervaren wat de effecten zijn van het gebruik van fossiele grondstoffen. Nu richten we de blik op de toekomst, met energie uit wind en zon en waterstof. D66 wil overstappen naar een circulaire economie waarbij afvalstromen worden hergebruikt en biograndstoffen de basis vormen voor een groene chemische industrie. De Groninger landbouwsector kan een belangrijke rol spelen in de productie van grondstoffen. We geven onze boeren de kans om bij te dragen aan de woningbouw en infrastructuur van de toekomst. D66 wil kortere productieketens. We kiezen voor regionaal en met aandacht geproduceerde waren die lang meegaan en te repareren zijn. De provincie informeert haar inwoners over het belang van hergebruik en profileert zich als dé circulaire provincie van Nederland.

Kies voor industrie die past bij Groningen

Recente internationale- en lokale ontwikkelingen hebben hun weerslag op de Groninger economie. De gaskraan gaat dicht, dus de tijden van overvloedige goedkope fossiele energie zijn voorbij. D66 vindt daarom duurzaamheid, menselijke maat en strategische autonomie de kernwaarden waar het toekomstige industriebeleid op gebaseerd moet zijn. De energie en grondstoffen die voor de chemische productie in Eemsdelta nodig zijn, halen we via waterstof uit zon en wind.

D66 wil in Groningen als 'waterstofeconomie' een bijdrage leveren aan de verduurzaming van heel Noordwest-Europa. Verdere samenwerking tussen overheden, bedrijven en kennisinstellingen is essentieel om het succes van deze waterstofeconomie door te zetten en nóg beter voor het voetlicht te brengen. We willen een goed vestigingsklimaat bieden voor bedrijven die een bijdrage leveren aan een groene en duurzame (waterstof)economie.

De menselijke maat zoekt D66 in het MKB. Een diversiteit van kleine- en middelgrote bedrijven met goed geschoolde werknemers is de voedingsbodem voor de innovaties die zo nodig zijn in de energietransitie en voor de zorg van de toekomst. Kortere ketens en biologische grondstoffen voor de maakindustrie bieden een kans voor de Groningse economie en een perspectief voor boeren.

Laat het Groninger MKB profiteren van verduurzaming

De afgelopen periode is gebleken dat bedrijven in Groningen met name in het MKB kwetsbaar zijn voor mondiale gebeurtenissen zoals Corona, de inval van Rusland in Oekraïne en hoge energieprijzen. De effecten van deze gebeurtenissen verschillen per crisis, per sector en zelfs per bedrijf. Bedrijven zijn de afgelopen jaren door de provincie geholpen met krediet, informatie en persoonlijke dienstverlening. Dat gebeurde al reactief en met beperkte middelen. D66 wil het MKB de komende periode structureel en actief helpen, informeren en waar mogelijk ondersteunen. Wij willen direct beginnen met de verdere verduurzaming binnen het MKB voor directe vermindering van de energiekosten en wegnemen van overbodige regelgeving door middel van extra dienstverlening door Grobusiness.

Houd talent vast en trek het aan

Er gaat niets boven Groningen, als het aankomt op het opleiden van talent. Echter, na de opleiding valt de locatiekeuze voor het vervolg te vaak elders. De laatste jaren heeft zich een arbeidstekort ontwikkeld, onder meer in de technische beroepen. Groningen kampt in sommige kringen nog steeds met een imagoprobleem. D66 wil jongeren en afgestudeerden informeren over de kansen en ontwikkelmogelijkheden die hier liggen. De provincie moet laten zien dat Groningen bruist. In de stad wordt toponderzoek gedaan, de groene industrie rond de Eemshaven en Delfzijl groeit voortdurend verder, net als de productieve- en dienstverlenende MKB-sector in de provincie.

Er zijn volop kansen in de energietransitie, ICT en gezondheidstechnologie. Daar komt bij dat Groningen een provincie is waar het ook nog eens fijn wonen en leven is. D66 vindt dat we hier trots op mogen zijn en dat ook moeten uitstralen. D66 wil de verbinding tussen het onderwijs en bedrijfsleven warm houden, zodat er goede aansluiting is tussen opleidingen en arbeidsmarkt. Met campussen, innovatiewerkplaatsen en coöperaties koppelen we studenten aan mogelijke toekomstige werkgevers voor stages en onderzoek. De provincie neemt daarin wat D66 betreft het voortouw.

We hebben iedereen, ook internationale studenten en vluchtelingen, nodig om de arbeidstekorten op te vullen. De nieuwe en oude Groningers vullen elkaar aan. Vanzelfsprekend betrekken we daarom ook mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt actief. Via het Platform Regionale Arbeidsmarkt, Groningen@Work en het provinciale deel van het Nationaal Programma Groningen Werk aan Ontwikkeling zijn er verschillende projecten gestart om deze mensen aan het werk te helpen. D66 wil dit voortzetten, zodat iedereen in onze provincie mee kan doen.

Zorg voor de werknemers van de toekomst

Werknemers moeten zich aan kunnen passen aan veranderende omstandigheden. Daarom willen wij een 'Leven Lang Ontwikkelen' en scholing voor iedereen mogelijk maken. Zo kunnen bijvoorbeeld werknemers die nu nog aan de slag zijn in sectoren gerelateerd aan de gaswinning een belangrijke bijdrage leveren aan projecten in de energietransitie. Ook de randvoorwaarden moeten op orde zijn. Daarom willen we dat alle plaatsen in de provincie goed bereikbaar zijn, met het openbaar vervoer, maar zeker ook digitaal. De gebieden waarin nu nog geen snel internet is aangelegd moeten daar zo snel mogelijk van voorzien zijn. In een tijd van thuiswerken en -leren, zorg op afstand en technologische innovaties is een snelle, goede en stabiele internetverbinding onmisbaar. D66 moedigt initiatieven vanuit de bevolking om dit voor hun wijk of dorp te realiseren aan. Zo verbeteren we de leefbaarheid in de provincie én maken we alle regio's aantrekkelijker voor nieuwe bedrijvigheid.

Laat vrije tijd in ons voordeel werken

Groningen is prachtig. Steeds meer toeristen waarderen de schoonheid van de provincie, zoals de wierden en het cultuurlandschap, de Waddenkust, het mooie groene Westerwolde en de rust en ruimte van het platteland. Daarnaast is Groningen de bruisende studentenstad met veel terrassen, podia en culturele instellingen en biedt de regio mooie oude centra, waaronder Appingedam, Winschoten, Bad Nieuweschans en Winsum. Hier zijn ook economische kansen aan gekoppeld. D66 wil de vrijetijdssector graag ondersteunen door te investeren in het ontwikkelen van recreatieve mogelijkheden om daarmee werkgelegenheid te bevorderen. Voorbeelden daarvan zijn de verdere ontwikkeling van (door)fietsroutes tussen grotere plaatsen, overnachtingsmogelijkheden in hotels en vakantiewoningen en op kampeerplaatsen en het mogelijk maken van de Groningse wielerveden, de Waddenberg bij Usquert en de Wecyclemountain bij Veendam. Toerisme draagt daarmee bij aan de leefbaarheid en economische vitaliteit van het platteland, waardoor voorzieningen behouden kunnen blijven. Ook kan de vrijetijdseconomie een impuls geven aan het erfgoed in onze provincie, bijvoorbeeld door oude panden een horecabestemming te geven om daarmee het behoud te garanderen. Tot slot willen we de waterwegen nog beter bevaarbaar maken en goede laadinfrastructuur aanleggen voor de elektrisch aangedreven waterrecreant. D66 streeft naar een provincie met een goed aanbod van de combinatie van natuur, sport en bewegen, horeca en cultuur.

Wat gaan we concreet doen?

Investeer in een groene, circulaire en duurzame economie

- Kies een circulaire, *biobased economy* als startpunt voor de toekomst, door het hergebruik van grondstoffen en producten te stimuleren en te investeren in de samenwerking tussen bedrijven.
- Zet in op duurzame kringlooplandbouw voor voedsel, biograndstoffen en bouwstoffen.
- Investeer in omscholingsprogramma's voor (technische) banen en opleidingen in de energietransitie en maak daarvoor gebruik van (inter)nationale fondsen als het Groiefonds en het *Just Transition Fund (JTF)*.
- Neem als provincie een voorbeeldfunctie aan door altijd circulair en groen te acteren op eigen projecten, bijvoorbeeld door infrastructuur zoveel mogelijk CO₂-neutraal te realiseren.
- Leg vanaf 2025 alle provinciale wegen honderd procent circulair aan.
- Vernieuw oude bedrijventerreinen of geef deze in samenspraak met gemeenten een andere bestemming.

Kies voor industrie die past bij Groningen

- Versterk de samenwerking tussen onderwijs, onderzoek en bedrijvigheid op het gebied van de waterstofeconomie.
- Creëer een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven die een bijdrage leveren aan een duurzame en groene (waterstof)economie.
- Maak ruimte voor kleine en middelgrote maakindustrie.
- Neem de kernwaarden duurzaamheid, menselijke maat en strategische economie mee in de vergunningverlening.

Laat Groninger MKB profiteren van verduurzaming

- Ondersteun en help het MKB structureel en actief om verder te verduurzamen.

Houd talent vast en trek het aan

- Verbeter de informatievoorziening voor jong talent door beter inzicht te geven in de carrièrekansen die er liggen in onze provincie.
- Leid in samenwerking met de onderwijsinstellingen mensen gericht op voor de energietransitie, gezondheidszorg en digitaliseringssector en breng daarin zoveel mogelijk mensen via reguliere instroom en zij-instroom aan het werk.
- Bied ruimte voor nieuwe Groningers door de komst van internationale werknemers te ondersteunen en hen te informeren over het wonen, werken en leven in Groningen.
- Zorg voor goede mobiliteit voor studenten en starters in de regio richting onderwijsinstellingen en bedrijven.
- Investeer, verspreid over de provincie, in campussen en innovatiewerkplaatsen waar onderwijs, bedrijfsleven en overheden samenwerken aan lokale en regionale uitdagingen.
- Promoot de pluspunten van werken én wonen in onze provincie, zoals de rust, ruimte en goede infrastructuur.
- Ondersteun praktijkleren als onderdeel van de ontwikkeling van studenten en om hun positie op de arbeidsmarkt te versterken.
- Creëer een inclusieve arbeidsmarkt door medewerkers met een afstand tot de arbeidsmarkt aan het werk te helpen via publiek-private samenwerkingen.

Ga fietsend of treinend naar je werk, school of vereniging

- Bouw nieuwe woningen op fietsafstand van goede OV-voorzieningen.
- Verbeter de bereikbaarheid door nieuwe (door)fietsroutes en met de Lelylijn, Nedersaksenlijn, Wunderline en over het bestaande spoor.

Zorg voor de werknemers van de toekomst

- Maak een 'Leven Lang Ontwikkelen' voor iedereen mogelijk door middel van initiatieven als 'Het Noorden leert door', 'Kansrijk Opleiden', 'Kansen Verzilveren', 'Baanbrekend Perspectief', 'Service Punt Techniek' en 'Van Werk naar Werk'.
- Zorg dat de gebieden waarin nu nog geen snel internet is aangelegd, daar uiterlijk in 2023 van voorzien zijn, en experimenteer met de mogelijkheden van het 6G-netwerk.

Laat vrije tijd in ons voordeel werken

- Investeer structureel met extra middelen in onze vrijetijdseconomie.
- Verruim het aantal overnachtingsmogelijkheden voor toeristen in de provincie, onder andere in hotels en vakantiewoningen en op camperplaatsen.
- Investeer in onze monumenten en beeldbepalende gebouwen, bijvoorbeeld door ze een horecabestemming te geven.
- Creëer een fiets- en wandelberg, ofwel een 'Wielerwierde', als uithangbord voor (sportief) toerisme in de provincie.

Wat hebben we de afgelopen vier jaar bereikt?

- ✓ De bedrijvigheid in onze provincie is sterk toegenomen, onder andere rondom de Eemshaven en in het oosten van de provincie.
- ✓ We hebben ons met succes ingezet voor een grote bijdrage uit het Europese Just Transition Fund, zodat we onze economie ná de gaswinning kunnen versterken.
- ✓ Er is sterk geïnvesteerd in onze waterstofeconomie, onder andere door nieuwe waterstofbussen en de aankondiging van waterstoffreinen.
- ✓ We hebben voorgesteld meer inzicht te geven in de regionale baankansen van opleidingen.
- ✓ Door onze oproep heeft de provincie aandacht voor de kansen die er liggen in de ICT-sector voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.
- ✓ De stagevergoedingen voor stagiairs bij de provincie zijn dankzij onze inzet verhoogd en we hebben andere bedrijven en organisaties opgeroepen, waar nodig, hetzelfde te doen.
- ✓ We hebben succesvol opgeroepen de mogelijkheden voor een fiets- en wandelberg in onze provincie te onderzoeken, kansen liggen er bij Usquert en Veendam.

6. Cultuur en erfgoed

Onze provincie kenmerkt zich door een rijk en gevarieerd aanbod aan cultuur in Stad en Ommeland. Zowel professioneel als in de amateurkunsten. Dit is te danken aan een infrastructuur van professionele aanbieders en cultuurinstellingen én aan bevlogen en betrokken artistieke inwoners. Daarnaast zijn we trots op het erfgoed dat ons als een achteruitkijkspiegel een blik geeft op de eeuwenoude geschiedenis van Groningen. Cultuur en erfgoed zijn daarom het investeren waard.

Geef de culturele sector een basis voor de toekomst

Kunst en cultuur verbinden en helpen om maatschappelijke problemen en ontwikkelingen voor het voetlicht te brengen. Het stimuleert om anders te kijken naar de vraagstukken die in onze provincie spelen. De creatieve sector en de culturele instellingen hebben hierin een cruciale rol en leveren een belangrijke bijdrage aan onze vrijetijdseconomie. Daarom moet cultuur laagdrempelig toegankelijk zijn voor iedere Groninger. Maar mede door de coronacrisis heeft de cultuur het financieel zwaar en staat hun toekomst onder druk. In de komende periode wil D66 dan ook meer financiële ondersteuning voor culturele instellingen, maar ook voor evenementen en festivals. Tegelijkertijd willen we samen met de culturele sector kijken hoe de richtlijnen op het gebied van goed bestuur (*Good Governance*), eerlijke betaling (*Fair Practice*) en diversiteit en inclusie (*Code Culturele Diversiteit en Inclusie*) op goede wijze kunnen worden doorgevoerd, zonder de artistieke vrijheid in te perken. Zo versterken we de professionalisering van cultuurmakers en instellingen om hen klaar te maken voor de toekomst.

Versterk de samenwerking binnen de provincie

Momenteel werkt de provincie al goed en intensief samen met de gemeente Groningen op het gebied van cultuur in de stad zelf en daarbuiten. Wij willen dat de provincie ook investeert in een vorm van samenwerking met de andere gemeenten, zodat alle inwoners nog meer kunnen genieten van kunst en cultuur. De 'cultuurpijlers' als het Groninger Museum en het Noord Nederlands Orkest spelen een belangrijke rol om de samenwerking binnen de verschillende culturele disciplines te versterken. Wij willen dan ook dat de provincie extra geld investeert in deze cultuurpijlers, zodat bijvoorbeeld meer gezamenlijke tentoonstellingen en producties met andere instellingen in de provincie kunnen worden georganiseerd. De samenwerking in Noord-Nederland verloopt op een goede manier via *We The North*. D66 wil daarom dat dit de komende periode wordt voortgezet.

Erken het Gronings als officiële taal

Een belangrijk onderdeel binnen cultuur is de aandacht voor ons cultureel erfgoed. Dit raakt zowel de fysieke omgeving als ook het Gronings als taal. Beide geven betekenis aan onze regio, ze vertellen het verhaal van de provincie en geven klank aan hetgeen wij zo herkennen in onze Groninger identiteit. Met het sluiten van een convenant in 2018 tussen de Nederlandse overheid en overheden in het Nedersaksisch taalgebied, waaronder Groningen, is een stap gezet in de goede richting om te komen tot een erkenning van de Nedersaksische talen onder deel III van het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden, net zoals het Fries. D66 zal naar deze erkenning door de Nederlandse overheid blijven streven, omdat pas dan onze Groninger taal als volwaardige taal op het hoogste niveau wordt erkend door de Europese Unie. Het geeft een basis voor al diegenen die zich inzetten voor het behoud en het gebruik willen bevorderen. Het Gronings is namelijk niet alleen een vorm van communicatie, maar ook een belangrijke drager van de zich altijd ontwikkelende Groninger cultuur.

Steun gemeenten op het gebied van bibliotheekwerk en cultuureducatie

Elk dorp en iedere wijk in de grotere plaatsen verdient een huis van cultuur. Een plek waar mensen zich kunnen ontplooien, nieuwe talenten ontdekken en worden uitgedaagd. D66 wil dat ieder dorp en elke wijk een ontmoetingsplek krijgt waar een leven lang leren, culturele ontmoetingen en kennismaken met kunst en cultuur centraal staan. Gemeenten zijn hierbij als eerste aan zet. Wat D66 betreft heeft de provincie echter wel een taak: bij de ondersteuning van de innovatie in het bibliothekenwerk en bij de cultuureducatie op scholen. Met de bibliotheken van Hoogezand en Veendam hebben we als provincie al prachtige voorbeelden van de moderne, toekomstgerichte bibliotheek. Daarnaast moet worden ingezet op cultuuronderwijs op scholen als onderdeel van een 'Rijke Schooldag'. Door kinderen al op jonge leeftijd kennis te laten maken met de verschillende culturele vormen die er zijn, dragen we bij aan hun zelfontwikkeling en -ontplooiing.

Draag zorg voor ons erfgoed

De rijkdom van de provincie Groningen wordt grotendeels gevormd door ons erfgoed: onze monumenten en ons bijzondere landschap. Het gaat dan over onze naaste omgeving, ons thuis. Het behoud van deze rijkdom vergt een actieve inzet als het gaat om onderhoud en beheer. Door de aardbevingen staan ons erfgoed, onze monumenten en ons landschap onder druk. D66 wil dat er wordt geïnvesteerd in het behoud van al die monumenten en karakteristieke, beeldbepalende gebouwen. Dat kan bijvoorbeeld door die gebouwen een publieke herbestemming te geven. Wij willen monumenten niet op slot zetten: we zijn er juist voorstander van de ruimtelijke kwaliteit van erfgoed te vergroten door nieuwe verhalen toe te voegen. Verduurzaming kan daarbij worden meegenomen door per gebouw te kijken wat wél in plaats van wat niet mogelijk is. Ook vinden we dat de provincie samen met gemeenten aandacht moet besteden aan de ruimtelijke kwaliteit en de bouwkwaliteit van nieuwe gebouwen, zodat we nu bouwen aan het erfgoed van de toekomst.

Wat gaan we concreet doen?

Geef de culturele sector een basis voor de toekomst

- Bied culturele instellingen, evenementen en festivals meer (financiële) ondersteuning om ze klaar te maken voor de toekomst.
- Kijk samen met culturele instellingen hoe de richtlijnen voor goed bestuur, eerlijke betaling en diversiteit en inclusie goed kunnen worden doorgevoerd.

Versterk de samenwerking binnen de provincie

- Investeer in de samenwerking op het gebied van cultuur met de gemeenten in de provincie en versterk de samenwerking in Noord-Nederland via *We The North*.
- Verstevig de belangrijke verbindende rol van de cultuurpijlers met extra financiële middelen.
- Zet extra geld in voor gezamenlijke tentoonstellingen en producties van culturele instellingen en makers uit verschillende delen van de provincie.

Erken het Gronings als officiële taal

- Blijf werken aan erkenning van het Nedersaksisch, waar het Gronings deel van uitmaakt, onder deel III van het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden, net zoals het Fries.
- Versterk gezamenlijk met gemeenten de positie van het Gronings in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs.
- Bied alle nieuwe medewerkers van de provincie, Statenleden en collegeleden een cursus Gronings aan.

Steun gemeenten op het gebied van bibliotheekwerk en cultuureducatie

- Zorg in elk dorp en iedere wijk voor een 'huis van cultuur' waar een leven lang leren, culturele ontmoetingen en kennismaken met kunst en cultuur centraal staan.
- Ondersteun gemeenten bij de innovatie in het bibliotheekwerk en bij het aanbieden van kunst- en cultuuronderwijs als onderdeel van de 'Rijke Schooldag'.

Draag zorg voor ons erfgoed

- Investeer in onze monumenten en beeldbepalende gebouwen, bijvoorbeeld door ze een publieke herbestemming te geven.
- Verruim de mogelijkheden in wet- en regelgeving voor de verduurzaming van monumenten.
- Besteed aandacht aan de kwaliteit van nieuwe gebouwen, zodat we nu bouwen aan het erfgoed van de toekomst.

Wat hebben we de afgelopen vier jaar bereikt?

- ✓ We hebben succesvol opgeroepen richting het Rijk om extra geld voor cultuur te investeren in Groningen, waardoor onder andere de subsidie voor Eurosonic Noorderslag is behouden.
- ✓ We hebben aandacht gevraagd voor de financiële gevolgen van de coronacrisis voor de culturele sector. De provincie heeft een steun- en stimuleringspakket opgezet.
- ✓ Cultuureducatie komt nadrukkelijk terug in de provinciale cultuurnota.
- ✓ Naar aanleiding van onze oproep worden de mogelijkheden voor het herbestemmen van boerderijen, waaronder de karakteristieke Oldambtster herenboerderijen, verruimd.
- ✓ Bij de ingangen van het provinciehuis zijn kunstwerken onthuld die Artikel 1 van de Grondwet en het belang van diversiteit verbeelden.

7. Sport, bewegen en gezondheid

Sport en beweging zijn een belangrijke basis voor een gezond en vitaal leven. Sport verbindt en inspireert mensen. Toch staan we op dit vlak in Groningen voor grote uitdagingen. Slechts minder dan de helft van de Groningers sport minimaal één keer per week en meer dan de helft van de Groningers boven de achttien jaar heeft overgewicht. Ook zijn er groepen in onze provincie die belemmeringen ervaren om te kunnen sporten en bewegen. D66 gaat daarom voor 'beweeginclusief' beleid waarbij altijd aandacht is voor sport en beweging.

Ga voor een 'beweeginclusieve' provincie

Corona werkte als een alarmbel die het belang van een vitale en gezonde leefstijl benadrukte. Door individualisering, ontgroening en vergrijzing kampen sportverenigingen met teruglopende ledenaantallen en met vrijwilligersproblematiek. D66 wil naar een samenleving waarin iedereen de mogelijkheid krijgt om op een plezierige manier mee te kunnen doen aan sport en bewegen. Wij vinden het daarom van belang dat de provincie vanuit al haar beleidsterreinen kijkt in hoeverre het sport en bewegen kan stimuleren. In zowel haar mobiliteitsbeleid als bij ruimtelijke ordening, leefbaarheid, natuurbeleving, economie en toerisme zou de provincie 'beweeginclusief' moeten denken. Een manier van denken waarbij sport en bewegen, naast doel op zich, vooral ook als een maatschappelijk middel worden ingezet. Bijvoorbeeld om de leefbaarheid in buurten en dorpen te versterken, inwoners te laten meedoen in de maatschappij, het gebruik van de fiets te stimuleren, en Groningen op de kaart te zetten als een aantrekkelijke leefomgeving om te wonen, te werken en te recreëren. Wij steunen initiatieven die voortkomen uit het Provinciaal Bewegakkoord van harte.

Laat iedereen deelnemen aan dagelijks sportplezier

Al op jonge leeftijd wordt de basis gelegd voor een leven lang sport- en beweegplezier. En daarmee ook de basis voor een gezonde en weerbare samenleving. Echter, onze jeugd sport en beweegt te weinig voor een gezonde leefstijl. D66 wil daarom dat ieder kind deel kan nemen aan sport en beweging, ongeacht de situatie waarin het opgroeit. Daarvoor is het van belang om regionale samenwerking tussen kinderdagverblijven, scholen en de sportsector te faciliteren. Helaas weten veel mensen om uiteenlopende redenen nog niet hun weg te vinden naar de sportclub. D66 wil aangepast sporten voor mensen met een beperking blijvend ondersteunen door dit over gemeentegrenzen heen te organiseren. Ook kunnen nog lang niet alle sportclubs een sociaal veilige sportomgeving bieden. Het is daarom van belang om gelden beschikbaar te stellen voor experimenten waarbij sporten wordt gestimuleerd bij groepen die hierin achterblijven.

Geef ruimte aan sport

Veel sportaccommodaties zijn op dit moment gedateerd, niet energievriendelijk en worden enkel als traditionele sportaccommodatie ingezet. D66 wil dat de provincie sportclubs en gemeenten blijft ondersteunen om te verduurzamen en energie te besparen. Ook willen we dat de provincie een multifunctionele inzet als voorwaarde stelt. Een open sportaccommodatie nodigt uit om te sporten en te spelen. Ook versterkt het de sociale cohesie en het sportplezier. Bovendien verdienen duurzaamheidsinvesteringen zich sneller terug als de sportaccommodatie een bredere maatschappelijke functie heeft. Tegelijkertijd groeit het aantal mensen dat sport in de openbare ruimte, mede als gevolg van corona. Daarom is het van belang te zorgen voor een uitnodigende, toegankelijke en veilige openbare ruimte. Dit is cruciaal om te spelen, te sporten, te bewegen en elkaar te ontmoeten. D66 wil daarom investeren in toegankelijke en veilige wandel- en fietspaden en sport- en speelvoorzieningen in de openbare ruimte. Samen met natuurbeheerders willen we wandelen en fietsen in natuurgebieden meer mogelijk maken, waarbij natuurbescherming en natuurbeleving met elkaar in balans zijn. Wij gaan daarbij concreet voor een fiets- en wandelberg, ofwel de Groningse wielerveden, de Waddenberg bij Usquert en de Wecyclemountain bij Veendam, als uithangbord voor de sportieve ambities van de provincie. Binnen de ruimtelijke ordening willen we de kansen grijpen die er zijn. Inwoners, sportclubs, scholen en organisaties willen we betrekken bij deze planvorming.

Inspireer om te sporten

Sportevenementen zetten niet alleen de regio op de kaart, maar ze hebben ook een positieve invloed op de gezondheid en de sociale betrokkenheid van inwoners. Toch staat de organisatie van sportevenementen onder druk. De provincie kan hier een rol spelen als verbindende schakel en financiële ondersteuner. Belangrijk is de toegevoegde waarde van deze evenementen te vergroten door aandacht te besteden aan de breedtesport en door inwoners, regionale ondernemers en maatschappelijke organisaties actief te betrekken. Het trainen van de talenten van vandaag is van belang om de topsporters van morgen te creëren. Hiervoor zal de provincie moeten investeren in multifunctionele sportaccommodaties die dicht bij het onderwijs staan en waar meerdere disciplines elkaar gemakkelijk ontmoeten. De randvoorwaarden moeten dan ook op orde zijn, zoals vervoer naar de sportclub en ondersteuning om topsport te combineren met school of werk. De provincie kan een verbindende rol spelen door ambities af te stemmen met het Rijk, gemeenten en andere provincies. Hierbij zal ook oog moeten zijn voor paralympische topsport.

Wat gaan we concreet doen?

Ga voor een 'beweeginclusieve' provincie

- Laat sport en bewegen onderdeel zijn van provinciaal beleid op alle terreinen.
- Ondersteun initiatieven uit het Provinciaal Bewegakkoord met geld en menskracht.

Laat iedereen deelnemen aan dagelijks sportplezier

- Faciliteer de regionale samenwerking tussen kinderdagverblijven, scholen en sportverenigingen en -organisaties.
- Organiseer sport en bewegen voor mensen met een beperking over gemeentegrenzen heen.
- Stel geld beschikbaar voor experimenten om sporten bij clubs en verenigingen toegankelijk, veilig en laagdrempelig te maken voor iedereen.

Geef ruimte aan sport

- Blijf sportorganisaties ondersteunen om hun accommodaties te verduurzamen en energie te besparen.
- Stel in overleg met gemeenten een multifunctionele inzet als een voorwaarde bij nieuwe sportaccommodaties.
- Investeer in een 'beweeginclusieve' openbare ruimte, onder andere door meer veilige en toegankelijke fiets- en wandelpaden te realiseren.
- Creëer een fiets- en wandelberg, ofwel een 'Wielerwierde', als uithangbord voor de provinciale ambities op het gebied van sport, beweging, fietsen en wandelen.

Inspireer om te sporten

- Ondersteun sportevenementen, link deze aan de breedtesport en betrek inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties hier actief bij.
- Versterk de samenwerking tussen sport en onderwijs om talentontwikkeling te stimuleren en zorg dat de randvoorwaarden zoals vervoer op orde zijn.

Wat hebben we de afgelopen vier jaar bereikt?

- ✓ Er ligt een Gronings Provinciaal Beweegakkoord waarmee provincie, gemeenten, onderwijs, sportorganisaties, zorginstellingen en bedrijven werken aan een actieve en gezonde leefstijl voor alle inwoners.
- ✓ We hebben succesvol opgeroepen de mogelijkheden voor een fiets- en wandelberg in onze provincie te onderzoeken, kansen liggen er bij Usquert en Veendam.
- ✓ Sport en bewegen maken van meet af aan onderdeel uit van onder meer het nieuwe Programma Mobiliteit en de koers richting een nieuwe Omgevingsvisie.

8. Gaswinning en mijnbouw

Sinds de ontdekking in 1960 van het toen grootste gasveld ter wereld onder Slochteren, is Groningen verantwoordelijk geweest voor de verwarming van Nederlandse huizen, de energievoorziening van bedrijven en industrie en de Nederlandse welvaart. De keerzijde hiervan vormt echter een groot litteken op de levens van vele inwoners in onze provincie. De aardbevingen die ontstaan als gevolg van de gaswinning leiden tot onveiligheid, stress, angst en onzekerheid. D66 wil dat mensen zich veilig voelen, ongeacht waar zij wonen. De gaswinning moet naar nul, de schade moet worden hersteld en vergoed en de versterking moet adequaat en goed worden uitgevoerd. Het Nationaal Programma Groningen en andere investeringen bieden perspectief voor alle Groningers in een toekomst zonder gaswinning.

Stop de gaswinning

Gaswinning in Groningen moet stoppen. Het is niet veilig en veiligheid is een mensenrecht. Alleen als de veiligheid van anderen méér in gevaar is, bijvoorbeeld als ziekenhuizen niet meer verwarmd kunnen worden, kan worden afgewogen of gaswinning in Groningen gerechtvaardigd is. Daarom blijft het Groningenveld in 2023 nog operationeel op de 'waakvlam', en daarna wordt de gaswinning in uiterlijk 2024 gestopt. Wij houden het kabinet aan deze afspraak. Andere energiebronnen, maar ook besparingen door industrie en huishoudens, moeten worden aangewend om in de Nederlandse energievraag te voorzien. Het Groningse gas mag daarvoor niet meer worden gebruikt.

Geef bewoners zeggenschap bij schadeherstel en versterking

Aardbevingsschade moet worden vergoed en hersteld. De versterking van woningen, zodat het wonen weer veilig wordt, moet binnen redelijke termijn worden uitgevoerd. Ook nu de gaswinning wordt afgebouwd. De aardbevingen zullen namelijk niet stoppen. De verantwoordelijkheid voor schadeherstel en versterking ligt bij het Rijk. De rechten van de bewoner zijn wettelijk vastgelegd en vanuit Groningen zien we erop toe dat bewoners krijgen waar zij recht op hebben: een vlotte afhandeling van schade en versterking van de woning, snel beoordeeld en uitgevoerd zodat de bewoner zeggenschap houdt over het tempo en de wijze van voorbereiding en uitvoering. De praktijk is vaak anders. Daarom zitten we er bovenop, samen met de Groningers en de belangenorganisaties, met de mensgerichte aanpak van het 'Sociaal Handvest Groningen', als uitgangspunt. De afhandeling van aardbevingsschades, het compenseren van waardedaling en immateriële schade én het versterken van woningen, bedrijfsgebouwen en monumenten zijn voor D66 van groot belang. De bewoner staat op één en mag niet lijden onder procedures bij de overheden en oliemaatschappijen.

Voer de omgekeerde bewijslast in bij alle vormen van mijnbouw

Naast de gaswinning in het Groningenveld hebben we te maken met gasopslag in Grijpskerk, gaswinning in kleine velden en met zoutwinning rond Veendam en Winschoten. De oorzaak van schades aan woningen en bedrijven is vaak lastig te bepalen. We hebben vaker gehoord dat schades niet 'kunnen' optreden en er wordt bij gestapelde mijnbouw naar elkaar verwezen. Uiteindelijk is het altijd de bewoner die met de brokken blijft zitten. D66 vindt dat niet aanvaardbaar. Naar onze mening moeten de rechten van bewoners zo sterk mogelijk zijn, met een omkering van de bewijslast en een informatierecht voor de bewoners waaraan de mijnbouwbedrijven en de overheidsinstanties moeten voldoen. Dit is voor ons, naast uiteraard de veiligheid van bewoners, een randvoorwaarde bij alle vormen van mijnbouw, inclusief zoutwinning, en de ondergrondse opslag van gas. Gaswinning in kleine velden en onder de Waddenzee bieden op langere termijn geen oplossing en moeten dus worden beëindigd.

Bied perspectief met een 'Groninger Toekomstfonds'

Met het Nationaal Programma Groningen wordt perspectief geboden voor en door Groningers. Het democratische project Toukomst heeft bewezen dat het goed is hierbij regie te geven aan inwoners. De focus van het Nationaal Programma Groningen moet liggen op de Groningse thema's landbouw, gezondheid en energie. Waarbij onderwijs en digitalisering als aanjagers helpen om een nieuwe Groningse toekomst te realiseren. De overheden doen, samen met het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen en Groningers, mee als gelijkwaardige partners in de vormgeving van toekomstgerichte en structuurversterkende programma's en projecten. Dit kunnen grote projecten zijn die de hele provincie vooruithelpen, maar ook kleine projecten voor de leefbaarheid van de dorpen zoals een meent of dorpsrandpark voor ieder dorp. Door te investeren dragen we bij aan de leefbaarheid en het economisch perspectief voor onze provincie en nieuwe werkgelegenheid voor inwoners, ook voor degenen die nu nog werken in sectoren gerelateerd aan de gaswinning. De oplossingen voor wereldwijde problemen op het gebied van klimaat, gezondheid en digitalisering liggen in Groningen. Met Europese, landelijke en regionale middelen wil D66 een 'Groninger Toekomstfonds' creëren om aan deze ambities te blijven werken. Dat de inkomsten net als bij een 'en/of-rekening' van verschillende kanten komen, betekent immers niet dat we ze niet gezamenlijk kunnen benutten. Wat ons betreft is het Nationaal Programma Groningen dan ook slechts een startkapitaal, dat in de loop van de komende jaren na succesvolle initiatieven verder wordt uitgebreid.

Wat gaan we concreet doen?

Stop de gaswinning

- Wij houden het kabinet aan de afspraak de gaswinning uit het Groningenveld in uiterlijk 2024 te beëindigen.
- Waar dat kan moet door de versnelde inzet van duurzame energie de vraag naar fossiele brandstoffen worden verminderd. We gaan daar afspraken over maken, met het Rijk en met de gemeenten.

Geef bewoners zeggenschap bij schadeherstel en versterking

- Schadeherstel en versterking van woningen moeten vanuit één loket met één aanspreekpunt worden georganiseerd, binnen redelijke termijnen, transparant en naar tevredenheid.
- Bewoners moeten de ruimte en voldoende middelen krijgen om schadeherstel en versterking in eigen beheer uit te voeren, bijvoorbeeld door vergoedingen te indexeren en te werken met vaste bedragen.
- De 'dorpenaanpak' in de versterking wordt tot een succes gemaakt, waarbij bewoners steeds goed kunnen beslissen in de voorbereiding en in de uitvoering, daarin gesteund door de betreffende gemeente en de Nationaal Coördinator Groningen.

Voer de omgekeerde bewijslast in bij alle vormen van mijnbouw

- Bij alle vormen van mijnbouw, inclusief zoutwinning, en gasopslag moet de omgekeerde bewijslast worden toegepast.
- Gaswinning in kleine velden en onder de Waddenzee bieden op langere termijn geen oplossing en moeten dus worden beëindigd.

Bied perspectief met een 'Groninger Toekomstfonds'

- Bij het vervolg van het Nationaal Programma Groningen moet de werkwijze van Toukomst worden herhaald.
- Investeer in de leefbaarheid van de dorpen met projecten zoals een meent of dorpsrandpark voor ieder dorp.
- Met Europese, landelijke en regionale bijdragen vormen we een 'Groninger Toekomstfonds' om breed te investeren in de topsectoren en de werkgelegenheid in onze provincie.

Wat hebben we de afgelopen vier jaar bereikt?

- ✓ Er is een Bestuursakkoord gesloten om de versterking van woningen te regelen en perspectief te bieden voor de provincie, met bijbehorende financiële middelen.
- ✓ Naar aanleiding van de chaos rond de subsidieregeling voor de verduurzaming en verbetering van woningen hebben we succesvol opgeroepen het budget te verhogen zodat iedereen die daar recht op heeft nu een aanvraag kan indienen.
- ✓ Met een breed gedragen oproep hebben we de ambities voor het Nationaal Programma Groningen op het gebied van economie, onderwijs, leefbaarheid en aantrekkingskracht concreet, haalbaar en meetbaar gemaakt.

9. Verbindend en democratisch bestuur

De provincie is de verbindende factor bij uitstek. Tussen Brussel, Den Haag en onze mooie gemeenten. Maar ook tussen overheid en inwoners. Vroegtijdige betrokkenheid van inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties bij het beleid van de provincie is onmisbaar. Dat is geen automatische garantie voor herstel van vertrouwen, maar wel een belangrijke stap op weg naar wederzijds begrip.

Betrek inwoners vanaf het eerste moment

De actieve betrokkenheid van inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties bij beleid van de provincie zorgt niet alleen voor meer draagvlak, maar maakt de plannen ook beter en sterker. D66 wil dat de provincie actief vraagt naar de wensen en ideeën van inwoners en hen vanaf het eerste moment structureel laat participeren. Participatie moet onderdeel worden van het provinciale DNA. Ga daarbij uit van de eigen kracht van Groningers. Geef ze ruimte voor eigen initiatief, onder meer door hun de mogelijkheid te geven de provincie uit te dagen om taken beter, goedkoper of met meer maatschappelijk draagvlak uit te voeren. Via een digitaal *track-en-tracesysteem* moeten inwoners kunnen zien met welk beleid de provincie bezig is, wat de status daarvan is en hoe zij hierin kunnen participeren. Net als bij een besteld pakketje, maar dan – nog belangrijker – voor plannen van de provincie.

Geef iedereen een stem

Om participatie écht tot een succes te maken, is het belangrijk een zo breed en divers mogelijke groep inwoners te bereiken. Niet elke manier van benaderen werkt voor elke inwoner. De provincie moet daar oog voor hebben en ruimte bieden voor vernieuwende vormen van participatie. Wij zien daarom mogelijkheden in bijvoorbeeld een burgerberaad. Ook is het belangrijk om helder, transparant en in begrijpelijke taal te communiceren. Inwoners moeten weten waar de provincie mee bezig is en hoe ze daarop kunnen reageren. Wij willen dat daarbij specifiek aandacht wordt besteed aan jongeren. Veel provinciale thema's zoals wonen, arbeidsmarkt en energietransitie raken immers direct aan hun toekomst. Jongeren moeten daarom actief betrokken worden via bijvoorbeeld een 'jongerenparlement'. Ook wil D66 een generatietoets invoeren waarmee de langetermijneffecten van provinciaal beleid op huidige en toekomstige generaties worden onderzocht.

Versterk de positie van de volksvertegenwoordiging

In een gezonde democratie is een goede balans tussen macht en tegenmacht onmisbaar. Het is daarvoor belangrijk dat de positie van Provinciale Staten versterkt wordt. Volksvertegenwoordigers moeten besluiten van het College van Gedeputeerde Staten kunnen toetsen aan de kaders die zij hebben gesteld. Besluitvorming moet transparant zijn, Provinciale Staten moeten beschikken over voldoende informatie en de ondersteuning van Statenleden moet worden verbeterd. Het aantal gemeenschappelijke regelingen en niet-democratische samenwerkingsverbanden moet worden teruggebracht. Zo komt de beslissingsbevoegdheid weer te liggen daar waar hij hoort: bij de volksvertegenwoordiging. D66 wil de invloed van inwoners versterken door hen – naast de huidige inspraakmogelijkheden in commissievergaderingen van Provinciale Staten – regelmatig een spreekuur te bieden bij de vergaderingen van het college. Deze worden wat ons betreft bovendien verspreid over de provincie gehouden.

Werk vanuit vertrouwen

Inwoners hebben pas echt iets aan de provinciale overheid als deze vertrouwen uitstraalt. Vertrouwen in de beste bedoelingen die Groningers hebben met hun geliefde dorp of stad. D66 wil dan ook dat de provincie een vertrouwde én betrouwbare overheid wordt. De cijfers wijzen uit dat dit voor veel inwoners nu niet het geval is. Dat moet anders. Vragen moeten daarom adequaat beantwoord worden en vergunningen op tijd verleend. Handelen in de geest van regels en daar vooraf goed over communiceren kan soms waardevoller zijn dan hardnekkig vasthouden aan de letter van de wet. Mochten inwoners of ondernemers zich onverhoopt niet aan een regel houden, dan gaat de provincie eerst in gesprek. Vaak is er slechts sprake van een vergissing die door een goed gesprek de wereld uit geholpen kan worden. Met het recht voor inwoners om zich te vergissen geeft de provincie blijk van vertrouwen.

Breng digitalisering op orde en benut haar kansen

De samenleving wordt steeds digitaler en dat biedt veel voordelen. D66 vindt dat data standaard, in geanonimiseerde vorm, openbaar toegankelijk gemaakt moeten worden, tenzij hier grote bezwaren aan kleven. Zo kunnen de gegevens worden ingezet voor het publieke belang. Daarin is een belangrijke rol weggelegd voor de regionale media en journalistiek. Die verdienen steun van de provincie voor (onderzoeks)producties. Randvoorwaarde bij de steeds verdergaande digitalisering is dat de veiligheid en privacy geborgd zijn. De provincie moet daarom te allen tijde voldoen aan digitale wet- en regelgeving, wat nu nog niet het geval is, en vooroplopen in het gebruik van veilige en betrouwbare communicatiemiddelen. Wij willen een onafhankelijke ethische commissie instellen die kan adviseren bij ethische vraagstukken rond de inzet van nieuwe technologie en het gebruik van data. Tegelijkertijd houden we rekening met minder digitaal vaardige inwoners door belangrijke diensten ook in fysieke vorm te blijven aanbieden.

Stap op de regionale tandem en de Europese trein

D66 ziet meerwaarde in samenwerking tussen overheden op alle niveaus. Wij willen dan ook de rol van de provincie in Europa, Nederland en de regio versterken. Door goed samen te werken maken we plannen haalbaar en betaalbaar. Samen sta je sterker. Op veel gebieden, zoals doorfietsroutes, natuurbeheer en waterstof, werkt Groningen al nauw samen met buurprovincie Drenthe. Wij willen de bestuurlijke samenwerking tussen Groningen en Drenthe in de komende periode verder verstevigen. Via een burgerberaad, bij voorkeur gezamenlijk met Drenthe, willen we kijken of er draagvlak bestaat voor samenvoeging van beide provincies. D66 is voorstander van deze samenvoeging, omdat we zo landelijk en Europees nog meer voet aan de grond krijgen. Ook de internationale samenwerking met Duitsland en Scandinavië is voor ons een speerpunt waar we de komende jaren in willen investeren. Tegelijkertijd blijven we binnen de provincie bouwen aan bestuurskrachtige gemeenten met een gezonde financiële positie. Een belangrijk thema waarop de provincie nauw moet samenwerken met gemeenten is de opvang van asielzoekers en vluchtelingen. D66 wil dat de provincie samen met gemeenten een snellere doorstroom van statushouders naar reguliere woningen realiseert, bijvoorbeeld door meer tijdelijke huisvesting toe te staan. Bij het Rijk moet worden aangedrongen op extra structurele opvangplekken evenwichtig verspreid over Nederland, extra aanmeldcentra om de druk op Ter Apel te verlichten en snelle toegang tot de arbeidsmarkt. Menswaardigheid staat voor ons altijd voorop.

Bericht uit de toekomst

Om scholieren meer het gevoel te geven dat zij vertegenwoordigd worden, houdt de provincie middelbare scholen op de hoogte over commissie- en Statenvergaderingen. Hierdoor kunnen docenten van vakken als maatschappijleer en burgerschap met hun leerlingen een bezoek brengen aan de vergaderingen. Verder kan de provincie haar werk laagdrempeliger maken voor jongeren door elke maand een video te maken door een Statenlid of gedeputeerde. Deze legt in heldere taal een onderwerp uit dat binnenkort wordt besproken en geeft aan hoe en tot wanneer jongeren hierbij inbreng kunnen leveren.

- Jonge Democraten Groningen

Begroet solide en realistisch

Het financiële beleid van de provincie moet solide en realistisch zijn. Dit betekent in de visie van D66 dat vooraf goed wordt gekeken of ambities haalbaar zijn binnen de gestelde termijn. Geld dat overblijft of niet wordt besteed, moet wat ons betreft worden ingezet voor andere projecten die bijdragen aan een duurzame toekomst van Groningen. Nu de financiële positie van veel gemeenten sterk onder druk staat, moet de provincie in Den Haag blijven lobbyen voor een eerlijke verdeling van het gemeentefonds. Een herverdeling mag niet ten koste gaan van de gemeenten die het geld het hardst nodig hebben. D66 wil een verdere verhoging van de opcenten op de motorrijtuigenbelasting beperken. De invoering van betalen naar gebruik op langere termijn mag niet leiden tot oneerlijke verschillen tussen stad en platteland, of tot financiële onzekerheid voor de provincie.

Richt de organisatie modern en toekomstgericht in

D66 wil dat de provinciale organisatie midden in de samenleving staat. Niet alleen de Statenleden, maar ook de medewerkers moeten zoveel mogelijk een afspiegeling vormen van de Groninger bevolking. Daarom willen we dat de provincie blijft streven naar diversiteit in de breedste zin van het woord, zodat bijvoorbeeld de verhouding tussen mannen en vrouwen evenrediger wordt. Voor jongeren van alle opleidingsniveaus moet de provincie een aantrekkelijke werkgever zijn. Daarom willen we dat het huidige tweejaarlijkse traineeprogramma wordt omgezet in een jaarlijks programma en dat daarbij ook ruimte komt voor starters met een mbo-diploma, statushouders en mensen die op latere leeftijd een nieuwe stap in hun carrière willen maken. We willen daarnaast dat de steeds toenemende druk op de ambtelijke organisatie wordt verlicht. Daarom moet bij elke kwestie expliciet worden afgevraagd: gaat de provincie hierover? En is ingrijpen met beleid echt beter dan niet ingrijpen? Kortom: we pakken alleen dat aan waar de inzet van de provincie ook echt van meerwaarde is.

Wat gaan we concreet doen?

Betrek inwoners vanaf het eerste moment

- Bied inwoners de ruimte de provincie uit te dagen om taken beter, goedkoper dan wel met meer maatschappelijk draagvlak uit te voeren.
- Creëer een digitaal track-en-tracesysteem waarmee inwoners kunnen zien met welk beleid de provincie bezig is, wat de status daarvan is en hoe zij hierin kunnen participeren.
- Geef financiële en organisatorische steun aan bewonersinitiatieven rondom bijvoorbeeld zorg (zoals dorpszorgcoöperaties), energie of wonen.

Geef iedereen een stem

- Start met een burgerberaad, bijvoorbeeld over een mogelijke samenvoeging van de provincies Groningen en Drenthe.
- Verlaag de kiesgerechtigde leeftijd voor provinciale referenda naar 16 jaar.
- Voer een generatietoets in waarmee beleid wordt getoetst op de langetermijneffecten voor huidige en toekomstige generaties.
- Ondersteun de Jongerenadviesraad bij het opzetten van een 'jongerenparlement' dat de stem van jongeren laat doorklinken in beleids- en besluitvorming.
- Formuleer een heldere en duidelijke communicatiestrategie waarbij begrijpelijkheid voorop staat.

Versterk de positie van de volksvertegenwoordiging

- Verhoog het budget voor de ondersteuning van Provinciale Statenfracties om hun democratische taken beter en nauwkeuriger te kunnen uitoefenen.
- Verminder het aantal gemeenschappelijke regelingen en niet-democratische samenwerkingsverbanden en regel de democratische verantwoording van bijvoorbeeld de Veiligheidsregio richting Provinciale Staten.
- Organiseer een openbare hoorzitting voor kandidaat-gedeputeerden om Statenleden de kans te geven hen te bevragen op hun integriteit, motivatie en ambitie.
- Vergader als college regelmatig op locaties verspreid over de provincie en organiseer daaraan voorafgaand een spreekuur voor inwoners uit de omgeving.

Werk vanuit vertrouwen

- Vereenvoudig de aanvraag van vergunningen en houd aanvragers tussentijds op de hoogte van de status.
- Geef inwoners het 'recht om te vergissen': ga eerst in gesprek als niet aan een regel wordt voldaan, voordat een sanctie wordt ingezet.

Breng digitalisering op orde en benut haar kansen

- De provincie moet tenminste voldoen aan alle digitale wet- en regelgeving en actief uitvoering geven aan de Wet open overheid.
- Stel een ethische commissie in die de provincie adviseert over privacygerelateerde en ethische vraagstukken bij de toepassing van nieuwe digitale technieken.
- Maak data, in geanonimiseerde vorm, publiek toegankelijk via een openbaar portaal zodat het ingezet kan worden voor het publieke belang.
- Steun lokale en regionale media, bijvoorbeeld via een onafhankelijk fonds voor (onderzoeks)journalistieke projecten of een (onderzoeks)journalistieke prijs.
- Doe onveilige communicatiemiddelen, zoals WhatsApp, binnen de provinciale organisatie in de ban voor vertrouwelijke informatie-uitwisseling.

Stap op de regionale tandem en de Europese trein

- Organiseer een burgerberaad over een mogelijke samenvoeging van de provincies Groningen en Drenthe.
- Versterk de samenwerking met Duitsland en Scandinavië op basis van een heldere internationaliseringsagenda.
- Blijf bouwen aan bestuurskrachtige gemeenten met een gezonde financiële positie.
- Maak concreet inzichtelijk wat de lobby bij de Europese Unie en de rijksoverheid oplevert voor Groningen.
- Realiseer samen met gemeenten een snellere doorstroom van statushouders naar reguliere woningen, dring bij het Rijk aan op meer structurele opvangplekken en aanmeldcentra voor vluchtelingen, evenwichtig verspreid over het land, en biedt een snelle toegang tot de arbeidsmarkt.

Begroot solide en realistisch

- Zet geld dat overblijft of niet binnen de termijn wordt besteed zoveel mogelijk in voor andere toekomstgerichte projecten.
- Blijf lobbyen voor een eerlijke verdeling van het gemeentefonds.
- Beperk verdere verhoging van de opcenten op de motorrijtuigenbelasting.

Richt de organisatie modern en toekomstgericht in

- Voer voor hoge functies binnen de provincie en voor de benoeming van bestuurders en commissarissen bij verbonden partijen een vrouwenquotum van 50% in, zodat de helft van de toekomstige vacatures wordt ingevuld door een vrouw.
- Onderzoek hoe de organisatie diverser en inclusiever kan worden gemaakt, in de breedste zin van deze woorden, en zet de uitkomsten van dit onderzoek om in actief beleid.
- Reserveer structureel middelen om uitvoering te geven aan het Regenboogconvenant voor de acceptatie en zichtbaarheid van LHBTIQ+-'ers.
- Werf jaarlijks nieuwe trainees en richt daarbij ook de blik op pas afgestudeerde mbo'ers, statushouders en mensen die op latere leeftijd een nieuwe carrièrestap maken.
- Verlicht de druk op de organisatie door alleen die taken uit te voeren waar inzet van de provincie écht van meerwaarde is.

Wat hebben we de afgelopen vier jaar bereikt?

- ✓ Na een uitgebreid proces samen met inwoners ligt er een nieuw provinciaal participatiebeleid.
- ✓ De stagevergoedingen voor stagiairs bij de provincie zijn dankzij onze inzet verhoogd.
- ✓ De provincie heeft een *Gender Equality Plan* en zet zich daarnaast actief in voor een meer evenredige man-vrouwverhouding onder bestuurders en commissarissen van verbonden partijen.
- ✓ Bij de ingangen van het provinciehuis zijn kunstwerken onthuld die Artikel 1 van de Grondwet en het belang van diversiteit verbeelden.